

AVUI HEM LLEGIT, HEM VIST, HEM VISITAT...

CRÍTQUES DE LLIBRES, MEMÒRIES I TESIS

VAN DAMME, Dirk, SIMON, Frank, DEKKER, Jeroen,
KRUIHOF, Bernard

*BEYOND THE PALE BEHIND THE BARS.
MARGINALIZATION AND
INSTITUTIONALIZATION FROM THE 18TH
TO THE 20TH CENTURY,*

«Paedagogica Historica» (Special Issue), XXVI-1990.2, 301 p.

Aquest número de les noves sèries de la revista «Paedagogica Historica» —una de les més antigues i prestigioses en l'especialitat— publica una selecció del material del congrés triennal (corresponent, en aquest cas, a 1988) de la Societat Belga-Holandesa d'Història de l'Educació, fundada l'any 1974. Encara que la majoria d'articles del volum es refereixen a la situació neerlandesa, quasi tots mostren la rellevància del context internacional o de la discussió teòrica (que no té fronteres nacionals).

Els dos primers articles, de J. Dekker i de C.L. Kruithof,¹ es refereixen a les formulacions teòriques i conceptuals que evoca el mateix tema del congrés. Dekker analitza les possibilitats heurístiques de les nocions de marginació o marginalització i institucionalització. La marginalització pot ser considerada, segons ell, una tècnica de reeducació temporal que té per finalitat darrer la reintegració a la normalitat. Per la seva banda, Kruithof considera la marginalització com un procés funcional en la mesura que manté l'equilibri social, i distingeix entre marginació substancial i marginació funcional.

J. Gélis² mostra que hi va haver un procés de normalització en el procés de medicalització. Aquest procés va abocar a la marginació d'una pràctica i d'un grup: el de les llevadores. L'ascens professional dels metges va posar les comares (*midwives, sage-femmes, comadronas*) en una posició subalterna i va dur a una desqualificació tant del seu saber com del seu rol social. Darrera d'aquest procés que enaltia uns grups professionals en detriment d'altres, cal situar-hi el paper de l'estat modern, que legitima certes pràctiques i certs estaments i supervisa els altres. En aquest sentit, estableix Kruithof, molts fenòmens de marginació poden ser considerats com al resultat d'un procés de racionalització on el paper de l'estat és fonamental.

Per la seva banda, els articles de S. Dupont-Bouchat,³ D. Van Damme,⁴ J. Dekker⁵ i C. Leonards⁶ descriuen el creixement del nombre d'institucions «totals», fundades al segle XVIII i XIX al nord-oest d'Europa. Dupont-Bouchat descriu el creixement dels sistemes de presó moderns a Bèlgica, com a resultat final d'un cúmul d'objectius tant econòmics com penals. En aquest sentit, sosté que el model belga va servir de punt de referència internacional. Van Damme analitza les institucions que van servir per acollir o per empresonar categories de població problemàtiques, socialment parlant, com els pidolaires. Basant-se en tot de casos d'institucions franceses, l'autor analitza la

composició de la població reclusa. D'aquesta manera, mira d'aprofundir en les funcions concretes acomplertes per aquestes institucions en el context local. Més enllà de les proclames oficials, aquestes institucions depenien tant de les preferències de les *élites* locals com de les estratègies de supervivència dels pidolaires. Les institucions examinades mostren la creixent capacitat de l'estat modern per controlar les categories marginals de població. Per la seva banda, Dekker estudia les diverses formes d'empresonament i de tracte en les institucions de reeducació d'infants i als asils psiquiàtrics. La marginació temporal va ser, en el cas de les institucions per a reeducació, i contra l'aïllament psiquiàtric, considerada com a mitjà de guariment i de salvació, a través del qual la reintegració final a la societat es feia possible.

A l'article de Leonards, la marginació també és situada al moment del canvi d'una concepció penal a una consideració més educativa de la delinqüència. Segons l'autor, un canvi fonamental va esdevenir-se entre 1830 i 1880 en el tracte dels infants «criminals», un canvi que apuntava sobretot a un nou concepte de millora moral i de reeducació. En conjunt, els quatre articles acabats d'apuntar mostren que la marginació és causada pel procés d'institucionalització i per la recerca institucional d'un tractament més educatiu de la reforma dels joves delinqüents.

Els articles de M. De Vroede,⁷ M. Depapepe⁸ i M. D'hoker⁹ il·lustren l'ascens de la teoria i la pràctica reformador-educativa en relació a nens i joves marginats o problemàtics. De Vroede pinta les activitats d'un seguit d'associacions especialitzades del tombant de segle XIX. Col·locar aquests infants en un context educatiu millor va ser una de les tasques d'aquestes institucions. Per la seva part, Depapepe examina l'emergència d'un llenguatge «científic» en el tema de la reeducació, llenguatge que abocà els científics que el proposaren a nous paràmetres de diagnòstic i a noves estratègies de normalització: classificació, diferenciació, estandardització i mesura objectiva van ser els instruments que, segons ell, havien de ser posats en pràctica. L'autor descriu la forma com el món acadèmic va fer seu el camp de l'educació especial d'infants que no s'adaptaven a la «normalitat» a principis d'aquest segle. I l'article de D'hoker il·lustra perfectament la manera com aquests conceptes acadèmics van ser aplicats a les institucions per a joves delinqüents. L'article estudia el paper innovador del belga M. Rouvroy, director del centre d'observació de Mol.

Els dos darrers articles mostren que la temàtica tractada històricament en aquest congrés ajuda a entendre una sèrie de desenvolupaments contemporanis en el camp de la reinserció de joves. Així, J. Terpstra¹⁰ analitza els sistemes moderns neerlandesos d'ajut social i de provisió de llocs de treball, i la manera com aquests sistemes incideixen en la segregació i aïllament de les categories de població ja considerades com a marginades i marginals. Ajut social sense estigmatització, sosté l'autor, és un objectiu social molt difícil d'assolir. Per la seva banda, Kruithof es pregunta si podria ser veritat que la societat crea ella mateixa marginació per tal de protegir la seva identitat central i mantenir el seu sistema de valors.

El darrer article és molt crític en les seves implicacions socials: M. Bouverne-De Bie, G. Cappelaere i E. Verhellen¹¹ s'interessen pels efectes dels programes reformistes en els infants i joves de les classes treballadores: marginació recurrent i protecció de joves són dos fenòmens que molt sovint s'han manifestat alhora. La protecció al jove sovint ha anat acompanyada de prevenció moralitzadora (de l'*élite* social) i fins de rebuig contra la cultura de les classes subalternes, amb el consegüent reforçament de la marginació. En resum, i ja per acabar, aquest conjunt d'articles del número monogràfic proven que hi va haver al col·loqui que els va originar una fecunda reflexió sobre els aspectes històrico-educatius del binomi marginació-institucionalització.

El número de la revista acaba amb ressenyes d'alguns llibres i notícies de congressos.

1. DEKKER, «The fragile relation between Normality and Marginality» (pàg. 13-30). KRUIJTHOF, «Structural integration of Ambiguity» (31-48).
2. GÉLIS, «L'Etat et la médicalisation de l'accouchement en Europe occidentale au XVIII siècle» (pàg. 49-62).
3. DUPONT-BOUCHAT, «L'invention de la prison moderne» (pàg. 63-98).
4. VAN DAMME, «The Confinement of Beggars in Eighteenth-Century France» (pàg. 99-124).
5. DEKKER, «The Role of Temporary Marginalization. Reformatories and Insane Asylums: the Netherlands in the Nineteenth Century» (125-146).
6. LEONARDS, «From a Marginal Institution to a Institutional Marginalization. Developments in the Treatment of "Criminal" Children in the Dutch Prison System, 1833-1884» (pàg. 147-160).
7. DE VROEDE, «L'action en faveur des enfants moralement abandonnés en Belgique, fin XIXe-début XX siècle» (pàg. 161-184).
8. DEPAPEPE, «Soziale Abnormalität und moralische Debität bei Kindern. Ein Diskussionsthema auf internationalen wissenschaftlichen Zusammenkünften am Anfang dieses Jahrhunderts» (185-210).
9. D'HOKER, «Contribution de Maurice Rouvroy (1879-1954) aux soins en résidence de la jeunesse à problèmes psycho-sociaux pendant l'entre-deux-guerres» (211-222).
10. TERPSTRA, «Social Employment Provision as a Marginalizing Institution» (pàg. 223-246).
11. ART, «Recurrent Variations on a Youthful Theme: Care and social Control in the Approach of Young People» (247-26).

Pere Solà

ARRIEN, Gegori, AKESOLO, Lino, GRANJA, J.Javier,
membres d'Eusko Ikaskuntza
HAUR LIBURU DIDAKTIKOEN ERROLDA,
1880-1976. CATÁLOGO DE OBRAS
DIDÁCTICAS INFANTILES
1800-1976,
II.Euskal Mundu-Biltzarra, II
Congreso Mundial Vasco, 49 pàg. (1976?)

Aquest catàleg va sortir al públic en ocasió de l'exposició sobre l'obra pedagògica i didàctica infantil, organitzada en el marc del Congrés d'Educació del II Congrés Universal Basc. En aquest sentit, vol ser una continuació d'aquesta en el temps i alhora un reflex dels treballs realitzats en el decurs de la seva organització.

El catàleg d'obres infantils es fa d'acord amb una periodització que comprèn tres segments temporals: 1800-1890, 1891-1936, 1937-1976.

El període 1800-1890 els autors de la compilació el veuen

marcat pel protagonisme del llibre didàctic religiós: el Catecisme catòlic. Hi ha també una notable preocupació al període per l'ensenyament de la llengua castellana o francesa als infants que només parlen i entenen el basc. Són esmentats casos paradigmàtics com el del mestre d'Amorabieta, Eugenio Aranzábal, amb un *Método práctico de enseñar el castellano* (1883). Una altra família de llibres infantils del període és la fabulística, amb autors com Bicenta Moguel, A. Pascual Iturriaga i Gratien Aderna y Goyhetché.

De 1891 a 1936 hi ha un ressorgiment d'obres didàctiques, a cavall d'un moviment nacionalista que va tenir figures com Sabino Arana, Julio de Urquijo, Resurrección María de Azkue i Arturo Campión. A ells s'ajunta cap a 1914 una nova generació d'intel·lectuals com Eduardo de Landeta i Luís de Eleizalde. En general, els mateixos protagonistes del renaixement cultural basc van ser els principals realitzadors de les obres didàctiques infantils. En la nòmina d'aquestes obres cal destacar els primers sil·labaris i els textos euskèrics de les Escoles de Barriada de Biscaia.

També als Congressos de la Societat d'Estudis Bascos es va veure la necessitat urgent de textos escolars. Fruit d'aquesta preocupació va ser la publicació de llibres com *Xabiartxo* d'I. López Mendizábal (1925) i, durant la II República, de llibres com *Txomin ikasle* de P. Iturrioz, *Martin Txilibitu* d'I. López Mendizábal, etc.

La constitució de les Escoles Basques del període 1932-1937 va fer augmentar la demanda de nou material escolar arrelat a les circumstàncies culturals dels infants bascos. La Federació d'Escoles Basques també va utilitzar les obres preparades per l'Editorial Bruño. Animadora de la renovació de llibres de text infantil va ser Juliana d'Azpeitia, i el pare Zabala-Arana, creador de nombrosos textos escolars i un fidel seguidor de l'escola lingüística de Sabino Arana.

El catàleg inclou també un apartat a l'època de silenci i ressorgiment: 1937-1976. La repressió de la llengua basca va ser total fins als anys 50. A la dècada dels 60 es produeix un autèntic salt qualitatiu i quantitatiu en el terreny de la literatura infantil. Les ikastoles segueixen el seu camí ascendent quant a l'acceptació popular i nombre de matrícula, i apareixen, concretament, diversos tipus de produccions literàries adreçades als escolars: revistes infantils i escolars (*Umeen Deia*, *Pan-Pin* o *Kili-Kili*), revistes escolars realitzades pels mateixos alumnes i —després de la Llei General d'Educació de 1970— importants novetats editorials en forma de nous llibres de lectura i mètodes d'ensenyament de l'euskera: *Saioka*, *Aurtxo*, etc.

A la segona part del catàleg s'explica la metodologia de selecció utilitzada, com també els criteris de classificació del material. En conclusió, es tracta d'una guia útil, testimoni d'un esforç pedagògic contra l'alienació cultural.

Pere Solà

DIVERSOS AUTORS,
JULENE AZPEITIA EHUN URTE MUGAN
(1888-1988)

Zumaia Udal. Hezkuntza eta Euskara Batzordea,
Ajuntament de Zumaia, Bilbao, 1988, 215 pàg.

Aquest llibre és un homenatge, patrocinat per l'Ajuntament de Zumaia, de la mestra Julene Azpeitia, nascuda en aquesta població i pedagoga basca eminent d'aquest segle. Publicat en el centenari de la seva mort (1888-1988), el llibre recull nou estudis diferents sobre la seva obra. Hi són analitzats diferents aspectes

de la seva vida, obra pedagògica, mètodes didàctics, actuació com a *abertzale* i *emakume*, com també la seva tasca literària en la narrativa infantil. Amb interessants il·lustracions, la publicació és bilingüe. Javier Granja biografia aspectes de la vida de Julene com ara la seva vocació docent, la repressió que va patir arran de la Guerra Civil i la seva tasca literària de maduresa. Granja s'ha encarregat a més del treball *Julene de Azpeitia en Eusko Ikaskuntza*, de la Bibliografia, primer intent d'acostament a la seva obra completa. Per la seva part, Gregorio Arrien deixa clar al llibre que les Escoles de Barriada són el centre de l'activitat docent de Julene, des de l'inici d'aquestes escoles, arran de la Moció Gallano de 1919. Arrien estudia la trajectòria professional de Julene i, al segon dels seus treballs, descriu la contribució de la pedagoga a l'obra de Euzko Ikastola-Batza en el context cultural i educatiu de la II República.

Més endavant, Sabin Barrueta beña estudia l'originalitat de la pràctica professional de la pedagogia guipuscoana, mentre que Angel Lertxundi enfoca els diferents aspectes literaris del llibre *Zuentzat*, i José Luís Lizundia mostra que Julene va ser una *emakume abertzale* seriosament compromesa en la lluita de «Emakume Abertzale Batza». Finalment, Pedro Gorostidi, promotor i director de Ràdio Arrate, rememora els anys en què Julene va col·laborar a l'esmentada ràdio.

Els editors del treball van ser G. Arrien i J. Javier Granja, membres d'Eusko Ikaskuntza. Una sèrie de textos de l'autora homenatjada figuren a tall d'apèndix. Només un, el darrer (onzé), és en castellà, la resta en euskera.

Pere Solà

ARRIEN, Gregorio
**EDUCACIÓN Y ESCUELAS
 DE BARRIADA DE BIZKAIA**
 Diputación Foral de Vizcaya, Bilbao, 1987

La presente obra de Gregorio Arrien se inserta dentro de su activa colaboración en la Sociedad de Estudios Vascos —Eusko Ikaskuntza— como miembro de la Sección de Educación. Esta Sociedad, en cuanto institución cultural y desde su surgimiento en 1918, se dedica a actividades no regladas de carácter parauniversitario y relacionadas con la lengua y la cultura vasca.

Tras su obra *La generación del exilio. Génesis de las Escuelas Vascas y las colonias escolares 1932-40* en la que expone la creación, desarrollo y significado de las primeras Escuelas Vascas o Ikastolas durante el periodo de la II República 1932-40 Gregorio Arrien nos ofrece en esta nueva obra *Educación y Escuelas de Barriada de Bizkaia* una documentada referencia de una de las experiencias más interesantes de ejercicio local de la autonomía escolar en la historia contemporánea del País Vasco.

Quiero destacar la oportunidad de la obra en un momento en el que el Movimiento de Ikastolas trata de negociar con la Administración Vasca la normalización y confluencia de las Ikastolas en la Nueva Escuela Vasca, lo cual justifica por sí mismo el interés de esta obra. El desconocido proyecto de Escuelas de Barriada formaba parte de un ambicioso y utópico proyecto educativo promovido por la Diputación de Bizkaia en los años 20 a instancias de la Sociedad de Amigos del País en el que innovación y euskaldunización aparecen plenamente identificados. Posteriormente, las rencillas políticas redujeron sus iniciales objetivos educativos a un modélico plan de construcciones escolares en los que se puso de manifiesto la oportunidad y eficacia de la iniciativa local y autonómica en el ámbito educativo frente a la política centralista del Estado. En

este sentido, es de agradecer la oportuna llegada de una obra que significa una verdadera aportación a la historiografía pedagógica en el País Vasco.

En su introducción, el documentado y riguroso recorrido historiográfico sobre las polémicas relaciones entre las incipientes instituciones de corte estatal y las asentadas instituciones de corte local o foral en torno al desarrollo de la escolarización en el País Vasco durante el siglo XIX y primer tercio del XX, constituye otro de los valores de la obra al permitir una validación de la cronología relativa a esta crisis de fines de siglo. El estudio que realiza de la evolución de las relaciones que a lo largo de esta crisis por el control de la escolarización tienen lugar entre el poder central y el poder foral nos permite aclarar la histórica conexión existente entre la cultura vasca y la defensa de las instituciones locales o forales convirtiendo a la obra en un interesante estudio de política educativa que, por sí sólo, justifica su lectura.

En la parte dedicada a la contextualización del Plan de las Escuelas de Barriada y los sucesivos recortes en que se ve envuelto, consigue reflejar la instrumentalización de que es objeto dicho plan al servicio de los intereses partidistas de la época. En todo caso, la profusión de detalles y su oportunidad enriquecen y aligeran la comprensión y el seguimiento de su lectura.

Otro punto a destacar en esta segunda parte sobre el desarrollo de este Plan de Escuelas de Barriada es el sugerente estudio de las demandas de autonomía educativa y escolar y su relación con el interés político-social por la renovación pedagógica así como por el conocimiento y la conexión con el Movimiento de la Escuela Nueva a nivel europeo.

Sin perder este carácter global en su análisis, la tercera y cuarta parte nos ofrecen un sinfín de matices y detalles históricos sobre el desarrollo y la organización de este Plan de Escuelas de Barriada que refleja un importante esfuerzo documental por el que logra llegar a desentrañar incluso la pequeña historia de cada pueblo, barriada o escuela.

En definitiva una sugerente obra en la que se conjuga la visión global y el entronque con el contexto político de la época con las vicisitudes y anécdotas de su puesta en práctica o los más inesperados detalles en cuanto a la organización o el contenido pedagógico de este ambicioso y modélico Plan de Escuelas de Barriada llevado a cabo por iniciativa de las instituciones de ámbito autonómico y local.

En relación con esta época y los proyectos educativos de las Escuelas de Barriada o las primeras Escuelas Vascas del tiempo de la II República cabe citar, asimismo, la obra *Julene Azpeitia* escrita por diversos colaboradores de Eusko Ikaskuntza y editada en una edición bilingüe (castellano-euskera) por el Ayuntamiento de Zumaia con motivo del centenario del nacimiento de una de las Maestras y Pedagogas más ilustres de aquellos señalados lustros del periodo de entreguerras.

La obra está estructurada en torno a su biografía y sus facetas como maestra practicante e ideóloga de la Escuela Vasca y la Renovación Pedagógica durante su periplo de colaboración con las Escuelas de Barriada y el movimiento «Eusko Ikastola-Batza» (Federación de Escuelas Vascas); como mujer comprometida con el nacionalismo vasco y su participación en el movimiento femenino «Emakume Abertzale Batza» (Agrupación de Mujeres Nacionalistas) y sus avatares en el exilio; como literata y autora de cuentos «Zuentzat» o por su activa participación en el periódico «Euskadi» y en radio «Arrate».

Llama la atención la inquietud y la fuerza de esta mujer y maestra de vocación que lo mismo conocía la obra de Montessori, Decroly o Freinet como las escuelas del Ave María de Granada; capaz de promover los métodos activos o el método ideo-visual de lecto-escritura como la política checoslovaca como ideal para el tratamiento del bilingüismo; de ejercer en el aula o de ser

consultora de maestras. Todo un ejemplo de vocación y compromiso con la Pedagogía y su Lengua, el euskera.

Félix Basurco Motrico
—Dpto. Teoría e Historia de la Educación
Universidad del País Vasco— E.H.U.
Apdo. 1249 20080 San Sebastián

ARRIEN BEROJAECHVARRIA, Gregorio
*EDUCACIÓN Y ESCUELAS DE BARRIADA
DE BIZKAIA (ESCUELA Y AUTONOMÍA.
1898-1936)*

Bikaiko Foru Aldundia, Diputación Foral de Navarra,
Bilbao, 1987. 256 pàg., amb un mapa desplegable de les
«Escoles de Barriada a Biscaia, Diputació foral de Biscaia».

Dedicat a Celestina Berrojaechevarria, mare de l'autor, aquest llibre representa un punt de maduresa en l'obra d'Arrien. Dedicat quasi exclusivament a l'ensenyament primari públic i a la província de Biscaia, molts dels aspectes analitzats podrien ser també vàlids per a l'estudi de les províncies basques veïnes. El llibre estudia el període comprès entre 1898 i 1936, que és el període en què s'origina i es consolida, diu Arrien a les notes preliminars, el nacionalisme polític i cultural basc. I, concretament, l'obra de les anomenades «Escoles de Barriada» basques té el seu començament als anys 20, com una institució educativa provincial que dura fins a la Guerra Civil, moment en què aquestes escoles passaran a dependre de l'Estat amb el títol d'«Escuelas Nacionales de Barriada».

L'estudi apareix sistematitzat en tres grans parts o blocs, precedits d'unes pàgines dedicades a l'anàlisi dels antecedents i les arrels de la problemàtica educativa biscaïna. En aquests antecedents és enfocada la problemàtica «foral» de l'ensenyament als segles XVIII i XIX. Durant aquesta època dominen reivindicacions com la del nomenament dels mestres a càrrec dels municipis. La pèrdua de l'autonomia docent és datada l'any 1874. En aquesta època «foral» s'analitza un xic l'acció educativa de la Societat Basca d'Amics del País.

A la primera part del treball s'estudien aspectes administratius, estadístics i lingüístics de l'educació en aquesta província. S'acusa el mestre castellà com un factor de la desaparició de l'euskera, i es remarquen els alts índexs d'analfabetisme, sobretot a les zones rurals i a les zones deprimides dels grans nuclis urbans.

A la segona part es veuen els principals elements de renovació pedagògica en el context de l'autonomia docent i l'autonomia general del País Basc. Entre els anys 1914 i 1917 s'assisteix a l'origen i consolidació d'una generació de gent nova, tant en la cultura autòctona com en la castellana. Aquesta generació es mostrarà particularment reformista en matèria cultural i educativa. Cal destacar l'obra i pensament escolar de Eduardo de Landeta, un autèntic fil conductor d'aquest estudi. També cal destacar la tasca del pedagog nacionalista Luís de Eleizalde. Landeta en particular, estava molt sensibilitzat pels alts graus d'analfabetisme biscaí i per les vies de renovació educativa. Va arribar a fer propostes concretes d'autonomia municipal docent com a forma d'atacar l'analfabetisme. Durant més de 10 anys, Landeta dirigirà la Secció de Primera Ensenyança de la Societat d'Estudis Bascos, i també se'l troba en l'organització de les Escoles de Barriada, en tant que vocal de la Junta d'Instrucció Pública de la Diputació de Biscaia.

I a la part tercera, l'atenció se centra en la xarxa, àmplia (més de 115 centres), de les Escoles de Barriada de la Diputació de Biscaia, obra iniciada als anys 20 després de diversos intents fallits. L'ascens nacionalista, una major força de la demanda educativa popular, la relativa prosperitat material de la província, la preparació administrativa i tècnica major dels homes de la Diputació i la presència de pedagogs capaços i preparats, foren factors de potenciació de l'«ansiada escola basca» (pàg. 23). Les Escoles de Barriada van anar perdent des del començament fins a la Guerra Civil part del seu caràcter o factura de fàbrica, i es van anar adaptant a les circumstàncies. Arrien estudia amb notable amplitud aspectes d'aquesta xarxa d'escoles públiques, com l'organització i els programes, els locals escolars, les activitats complementàries, etc. Finalment, com ja s'ha apuntat, passaren a l'Estat.

El capítol VIII d'aquesta tercera part és dedicat als mestres i alumnes, a la selecció i formació pedagògica del personal docent, a la procedència geogràfica i característiques professionals del professorat, amb especial menció de Juliana de Azpeitia, mestra i escriptora. Entrant en aspectes de règim acadèmic, el capítol inventaria el sistema de càstigs i amonestacions de mestres, els exàmens, la qüestió de l'obligatorietat escolar, el sistema de beques a l'ensenyament superior, l'ensenyament d'adults i l'extensió cultural global, i analitza les inversions efectuades per la Diputació biscaïna per al sosteniment del personal docent i per al proveïment del material escolar adequat.

Arrien estableix diversos elements i resultats derivats de la creació i funcionament de les Escoles de Barriada: en línies generals, cal destacar com a aspectes positius la reducció de l'analfabetisme, la instauració de l'ensenyament bilingüe i una major apertura dels barris al món de les relacions humanes, socials i culturals.

Abans de 1937, diversos milers d'infants van passar per les aules de la xarxa d'escoles de barriada, gràcies a una adequada distribució de la xarxa en el conjunt geogràfic provincial. Una major exigència d'obligatorietat escolar fins als 14 anys també va incidir en la consolidació de l'efecte pedagògic d'aquestes escoles. L'euskera va consolidar-se, per primer cop, com a vehicle per a la transmissió de coneixements, malgrat que en la pràctica el context polític i sociològic va obligar a moltes «desviacions i limitacions» en la política de basquització escolar. Les Escoles de Barriada van servir directament per a la promoció intel·lectual d'una munió de nens que es van poder orientar, fins i tot, cap als estudis superiors.

En general, hom va reconèixer que aquestes escoles redundaven en una «fecunda transformació psicològico-social» (J. Gallano, 1930). Evidentment, la transformació de la societat biscaïna dels anys 20 i 30 no és només imputable a les Escoles de Barriada i altres iniciatives públiques i privades de millora educativa. Cal pensar també en els canvis deguts a la introducció de noves formes econòmiques, noves formes de comunicació, noves tecnologies, com ha destacat W.A. Douglass per a les zones de Murélaga i Echalar. Però no podem oblidar, en tot això —sosté de forma convincent Gregorio Arrien— el paper de l'administració provincial dels anys anteriors a la Guerra Civil, i la col·laboració dels ajuntaments i de les famílies.

Els mapes i els plànols escolars completen els temes tractats als apartats corresponents. La part final de l'estudi inclou un ampli quadre de fonts impreses i no impreses, com també textos bibliogràfics educatius i publicacions periodístiques. I, finalment, diversos apèndixs completen l'exposició.

Les «Conclusions» de l'estudi, semblen ben representatives de l'esforç de síntesi d'aquest meritori, imprescindible, estudi de Gregorio Arrien.

Pere Solà

DAVILA BALSERA, Paulí, RODRÍGUEZ
BORNAETXEA, Adolfo, ARPAL POBLADOR, Jesús,
**GUÍA TEMÁTICA Y BIBLIOGRÁFICA PARA
LA INVESTIGACIÓN DE HISTORIA DE LA
EDUCACIÓN EN EL PAÍS VASCO**
Caja de Ahorros Municipal de Donosti, 1986, 112 pàg.

Aixequem acta d'aquesta petita guia que ve a ser un primer i útil instrument de treball per a un millor coneixement del camp de l'educació dintre de les investigacions històriques centrades en el País Basc.

El treball consta d'unes orientacions metodològiques per a una investigació històrico-pedagògica (pàg. 6-9), una bibliografia general sobre el País Basc (pàg. 20-36), una guia temàtica i bibliogràfica sobre educació al País Basc (pàg. 37-79), i una relació de Centres de documentació i consulta (fonamentalment Arxius i Biblioteques). Acaba amb una presentació de dos exemples de recerca.

L'opuscle ha estat publicat en basc i en espanyol. La guia temàtica és interessant, i útil de cara a l'estudiant, per bé que en cap cas és exhaustiva. També és orientadora la relació d'Arxius i Biblioteques sobre educació al País Basc. Finalment, i com a exemples d'investigació ens són exposats el cas del Seminari de Bergara, per una banda, i les perspectives de les recerques orals a la història basca.

Treball, en conjunt, doncs, encomiable, i que és un exponent d'un esforç de la nova fornada basca d'estudiosos de la problemàtica històrica del procés educatiu.

Pere Solà

AKESOLO, Lino, ARRIEN, Gregorio,
BELAUTEGIGOITIA, Maitena, GRANJA, José Javier
**FEDERICO BELAUSTEGIGOITIA,
1876-1947**
Diputación Foral de Alava-Arabako Foru Aldundia,
Kultura Saila, 1989, 190 pàg.

Treball interessant, que alterna el basc i l'espanyol, i que exposa aspectes biogràfics, ideològics i pedagògics de Perderika Belaustegigoitia (1876-1947), com també la seva actuació a la Junta de Cultura de la Diputació de Biscaia i a *Gogo-Lantze Zaingoan*.

Aquest alavès nascut a Llodio el 1876, any caracteritzat per la pèrdua foral, va superar el carlisme bo i optant pel nacionalisme. De família nombrosa però força benestant, va estudiar Dret a la Universitat de Deusto. Acabà desenvolupant la seva activitat pública i professional a Biscaia.

Maitena Belaustegigoitia, filla de Federico, inaugura les contribucions d'aquest estudi amb una aproximació biogràfica al seu pare. A la fi del seu escrit hi ha encartada una sèrie interessant de documents fotogràfics familiars. A continuació, Gregorio Arrien escriu sobre el pensament pedagògic de F. Belaustegigoitia: «el concepto de escuela dominante en el nacionalismo y, por ello dominante también en B., es una escuela estrechamente relacionada con la lengua vasca, haciendo especialmente hincapié en la característica lingüística, juntamente con la religión» (pàg. 55).

Recordem que a finals de la segona dècada de segle i principis

de la tercera, la Diputació de Biscaia havia creat la Junta d'Instrucció Pública i la Junta de Cultura, institucions culturals nacionalitzadores, al si de les quals actuà F.B. Precisament, el treball, en primer lloc a través d'aquest estudi d'Arrien, estudia l'actuació de B. a la Junta d'Instrucció Pública de la Diputació de Biscaia.

Arrien assenyala que el binomi escola euskèrica-escola catòlica va ser l'eix entorn del qual pivotà el nacionalisme pedagògic de B. El pensament de B. és, en aquest punt, ben arquetípic i representatiu del nacionalisme conservador basc: per a B., l'escola d'estat, laïcitzant, era la gran enemiga de l'euskera. La regeneració de l'escola pública (estatal) havia de començar per l'acció dels pares associats. Les institucions públiques basques havien de subvencionar, segons ell, l'escola de tots bo i dotant-la d'un contingut «euskèric». Critica també B. l'actitud castellanitzadora de l'Església, només comparable, segons Arrien (pàg. 60) a la negra actitud històrica antibasca de l'esquerranisme espanyol, per bé que «ese odio histórico hacia todo lo vasco hoy se encuentra superado por el reciente Partido Socialista». Curiós, revelador, creament de registres!

L'equiparació de nacionalisme i religió catòlica, amb un tremp entre enèrgic i inflexible, serà defensada per B. també a l'obra *Nacionalismo y confesionalidad*, apareguda l'any 1931. De fet, des dels temps d'Arana, i llevat d'algun intent d'organització d'un nacionalisme esquerrà, la identificació mencionada havia estat la tònica general.

A la Junta d'Instrucció Pública de la Diputació de Biscaia, B. va intervenir en defensa d'aquestes idees. Arrien estudia les comeses d'aquest instrument de renovació escolar de Biscaia. B. va intervenir, precisament, amb Landeta, en la redacció de les bases organitzatives de la Junta, aprovades per la Diputació el 18 de març de 1918. Acte seguit, la Junta actuà en el camp de la promoció de l'ensenyament euskèric a les escoles, en l'elaboració d'estadístiques i en el projecte d'una Escola Normal Lliure de Mestres. La intervenció de B. en aquesta Junta no fou gaire intensa ni decisiva. D'altra banda, els avatars polítics van tornar a donar protagonisme polític als espanyolistes, i des de maig de 1921 van desaparèixer les facultats executives de la Junta d'Instrucció Pública de Biscaia, els textos euskèrics de la qual havien estat prèviament objecte d'acusació de separatisme.

A continuació (pàg. 77-114), José Javier Granja passa revista a l'obra i idees de F. Belaustegigoitia, nacionalista des dels seus primers escrits, defensor del dret basc a formar una confederació d'estats. B. evolucionà cap a un nacionalisme sectari, que, per exemple, no admetia de cap manera la proposta, minoritària aleshores, d'un nacionalisme aconfessional, i desqualificava contraris bo i advocant per la «conservació de la raça» i atacant la modernització i laïcització. El seu pensament fa pensar en l'eslògan torresibagià de «Catalunya serà cristiana o no serà».

Proposava que els ajuntaments i diputacions bascos fomentessin els interessos morals i intel·lectuals de la col·lectivitat basca en el convenciment que el poder central només pretenia d'anorrear els trets originals de la pàtria basca. La defensa i la recuperació de l'euskera foren objecte bàsic de la seva acció pedagògica i ideològica. Ja el 1909, l'escriptor alabès al qual es consagra l'estudi que ressenyem, sostenia que la crisi del país basc no tenia un origen material o econòmic sinó espiritual i cultural. El remei rau, deia, en «preocupar-se de l'amor a la raça (sic) i del patriotisme que és l'esperit d'un poble, en aixecar el culte a la llengua pròpia que fa gran Barcelona (pàg. 91), que no impedeix la prosperitat d'Amberes, dos ports la puixança dels quals ja li agradaria a Bilbao de poder emular. El nord de la nostra mateixa prosperitat es troba en la resurrecció de la llengua i en la preponderància de la raça basca».

J. Javier Granja efectua una anàlisi de la principal obra de B., *Hacia una lucha de verdad proeuskera*, escrita cap a 1936. Cal dir que una altra de les preocupacions culturals i pedagògiques

d'aquest publicista va ser la unificació de l'euskera. B. no era desconeixedor de les dificultats que havia de trobar el procés d'unificació lingüística. L'estudi de Granja inclou nombroses referències documentals.

A continuació Lino Aquesolo estudia diversos aspectes de B. en tant que autor de diverses propostes metodològiques per a l'aprenentatge de l'euskera.

Finalment, Arrien reprèn el tema de l'acció de B. a la Junta de Cultura de la Diputació de Biscaia i a *Gogo-Lantze Zaingoan* (pàg. 131-145), en el context de les institucions desenvolupades pel Govern Provisional Basc, presidit per J.A. Aguirre, durant la Guerra Civil.

El llibre inclou importants documents fotogràfics familiars sobre l'autor biografat. I acaba amb un recull de textos ideològics significatius de F. Belaustegigoitia, per si l'autor tingués dubtes sobre l'orientació ideològica de la pedagogia del biografat, l'obra bibliogràfica del qual ha estat establerta en aquest estudi per l'esmentat J.J. Granja (pàg. 143-145) en una meritòria contribució.

Cal dir, per concloure aquestes notes al vol, que el treball m'ha semblat il·lustrador d'un tarannà nacionalista conservador que ha arribat fins als nostres dies, amb un maquillatge modernitzador que mira d'adaptar el missatge a les presents circumstàncies del País Basc.

Pere Solà

FUNDAÇÃO CALOUSTE GULBENKIAN,
*1º ENCONTRO DE HISTÓRIA DA
EDUCAÇÃO EM PORTUGAL*
«COMUNICAÇÕES»

Lisboa, desembre de 1988, 315 pàg.

L'obra es compon de tres grans temes. El primer versa sobre la Història educativa portuguesa, amb un balanç de la investigació realitzada a les darreres dècades, també amb una comparança de l'activitat duta a terme a Brasil, Espanya i França.

El segon tema fa referència a les fonts per a la història de l'educació portuguesa: recollida i tractament de documentació, mentre que el tercer gran tema ataca la perspectiva interdisciplinària de la història de l'educació. Finalment, un annex aïxeca testimoni del material de l'exposició organitzada per la Biblioteca de Ciències de l'Educació de la Fundació Gulbenkian per al primer Encontre d'Història de l'Educació a Portugal.

Aquesta trobada històrica d'investigadors de la història educativa portuguesa va ser promoguda del 14 al 16 d'octubre de 1987 pel Servei d'Educació de la Fundació Calouste Gulbenkian en col·laboració amb el Departament d'Educació de la Facultat de Ciències de la Universitat de Lisboa. Hi va treballar activament en la seva coordinació la investigadora Dra. Aurea Adao. Joaquim Ferreira Gomes inicià la reflexió amb una aportació sobre la situació actual de la Història de l'Educació a Portugal. Antonio Novoa intervingué amb una anàlisi de la història de l'ensenyament primari a Portugal, tal com ha estat estudiada a les darreres dècades a Portugal. Antonio Gomes A. Ferreira va dir-hi la seva a través d'un estudi sobre l'educació de la infància a finals del segle XVII.

Interessant anàlisi, també, la que féu Jaime Reis sobre «L'analfabetisme a Portugal al segle XIX: algunes reflexions en una perspectiva comparada». Sense oblidar la contribució a l'estudi de la història educativa de la Primera República

Portuguesa, a càrrec d'Antonio José Candeias, o el treball de J.E. Moreirinhas Pinheiro sobre la «Sorbonne» de Benfica, i el sòlid estudi d'Aurea Adao sobre la història de l'ensenyament secundari-liceal portuguès, amb una rica nòmina bibliogràfica, fins arribar al treball sobre «L'ensenyament públic a Portugal al segle XVII: avenços i reculades», a càrrec de Francisco Ribeiro da Silva, de la Facultat de Lletres de la Universitat de Porto. Treballs més específics, com el de Frei Antonio do Rosário, sobre l'escola teològica-pastoral-ascètica de S. Domingos, a Portugal, i de Rui Delgado, sobre Manuel Nunes Galdes (1836-1908), un pedagog «covilhanense» del darrer quart del segle XIX, clouen aquesta primera gran secció del Congrés, que presenta també —a manera de contrapunt o teló de fons comparatiu— tres estudis panoràmics a càrrec dels professors Julio Ruiz Berrio, sobre la investigació educativa a l'Estat espanyol, de Pierre Caspard, sobre les línies de recerca a França i d'Elena Marta Teixeira Lopes, de la Facultat d'Educació de la Universitat Federal de Minas Gerais, sobre les perspectives de la història de l'educació al Brasil.

El segon apartat temàtic, sobre les fonts historiogràfiques en aquest terreny comença amb un recompte de Luís Reis Torgal i de Maria do Rosário Azenha, ambdós de la Facultat de Lletres de la Universitat de Coimbra, sobre la historiografia de la Universitat Portuguesa. Treball realista en el sentit de constatar que la historiografia de la universitat portuguesa és encara lluny del camí recorregut a d'altres països europeus, i no amaga pas un bri d'optimisme (pàg. 181), quan fa esment dels treballs dels darrers anys i de les línies de recerca iniciades. Per la seva banda, Manuel Augusto Rodrigues, de l'Arxiu de la Universitat de Coimbra, dintre de la Facultat de Lletres de la Universitat de Coimbra, analitzà la importància dels arxius d'aquesta ciutat pel que fa a la història educativa portuguesa. I Francisco Gingeira Santana atacà el tema de les fonts per a l'estudi dels inicis de l'ensenyament del Comerç, amb un curt però documentadíssim treball, ben útil per a ulteriors estudis comparatius.

I Nuno Daupias d'Alcochete, de l'Institut Portuguès del Patrimoni Cultural de la Universitat Autònoma de Lisboa, es referí a una font important per a la Història de l'Educació a Portugal: el «Núcleo do Reino» de l'Arxiu de les Secretaries d'Estat. Notícia útil també la de Maria do Rosário Antunes escrivint sobre l'arxiu històric del Ministeri d'Educació. Cal ressenyar, finalment, el lluminós article de Rui Grácio sobre la història de la realitat educativa recent a Portugal i els problemes que la seva investigació planteja. Grácio, del servei d'Educació de la Fundació C. Gulbenkian, advocà per la constitució d'un fons arxivístic de documentació paralegal i clandestina per a estudiar millor la història recent portuguesa, tan influenciada —com en qualsevol règim totalitari— per la visió oficial que en van donar, en aquest cas, el salazarisme i el caetanisme.

Clouen la nòmina de col·laboracions d'aquesta part sobre fonts documentals Manuel Ferreira Patrício i Filomena Augusta Marona Beja.

El tema de la interdisciplinarietat fou enfocat amb autoritat per Rogério Fernandes, del Departament d'Educació de la Facultat de Ciències de la Universitat de Lisboa. L'article de Fernandes venia també a ser una eina de recapitulació sobre la tasca històrico-educativa portuguesa de les darreres dècades, en la línia de la investigació de Rui Grácio. I amb les aportacions d'Eurico Lemos Pires i de José Ribeiro Dias, juntament amb l'annex final de l'exposició de les principals obres i fonts secundàries d'història educativa portuguesa i europea d'aquests darrers anys, s'acabava aquest llibre. Llibre que marca una fita històrica a Portugal, sens dubte, als annals d'aquest camp historiogràfic que té per objecte l'estudi dels processos educatius.

Pere Solà

Angel S. Porto Ucha
*LA INSTITUCIÓN LIBRE DE ENSEÑANZA
EN GALICIA*

Sada-A Coruña, 1986, 576 pàg.

Les circumstàncies de la intruducció del krausisme a Galícia constitueixen la matèria del primer capítol d'aquest llibre. Després d'unes consideracions generals sobre el krausisme a l'Estat espanyol, Porto Ucha descriu el panorama acadèmic gallec des de mitjan segle XIX i, en particular, la influència de l'evolucionisme a Santiago. Justament aquesta universitat i la repercussió que en ella tingueren la primera i la segona anomenades «qüestions universitàries» són objecte d'estudi al segon capítol, en què —entre d'altres— s'analitzen punts com el confinament de Salmerón a Lugo, la reclusió de Linares i Calderón al castell de San Antón de la Corunya, i les protestes de Manuel Varela de La Iglesia i de Serrano Fatigati.

El capítol tercer, dens, tracta de la participació de Galícia en el naixement de la Institución Libre de Enseñanza, i, en particular, el paper d'homes i dones com E. Chao, Justo Pelayo Cuesta, Montero Ríos, Concepción Arenal i Emilia Pardo Bazán. Per la seya part, el capítol quart enfoca el tema de la presència de Galícia als congressos pedagògics de 1882, estatal, i el de 1887, nacional gallec, celebrat a Pontevedra, on també tingué lloc l'Assemblea i Exposició Escolar de 1894 i el Certamen Pedagògic de 1897. També esmenta el VI Congrés Catòlic de Santiago de Compostel·la de 1902, i el paper que hi tingué el pare Manjon. El tema següent, tractat en aquest llibre, concretament al capítol V és el de l'obra paraescolar de les Colònies: les de Santiago, la Corunya, el Ferrol, Lugo, Pontevedra, Vigo, etc, les quals s'estengueren al llarg de les dècades següents, hi són analitzades. Un xic més concentrat en una situació local concreta —la ciutat de Vigo—, el capítol VI hi busca les connexions amb la Institució Lliure gineriana, i, a partir d'aquí, refa aspectes importants de la xarxa escolar finisecular de Vigo.

Les relacions de Galícia amb la «Junta para Ampliación de Estudios e Investigaciones Científicas» constitueixen el nucli del capítol VII, on s'estudien les institucions gallegues vinculades a la Junta i llur tasca, la creació de la Residència d'Estudiants de Santiago, de la Misión Biológica de Galicia (1921-1936), etc. En particular, hi són airejades les connexions de Juan Vicente Viqueira amb l'institucionisme i, concretament, amb don Francisco Giner.

I ja al darrer i vuitè capítol és analitzat el paper de les Misiones Pedagógicas a la Galícia de l'època republicana, i arriba a la conclusió que «gracias a las Misiones Pedagógicas, las figuras de Giner de los Ríos, de Cossío y de otros institucionistas republicanos fueron objeto de estudio en las escuelas de Galicia».

A les conclusions generals, Porto Ucha, ultra reblar la tesi de la importància general de l'institucionisme per al desenvolupament pedagògic gallec de les primeres dècades de segle, reprèn diverses conclusions parcials. Una de les més importants és la constatació del paper descollant jugat per Juan Vicente Viqueira, el qual «pudo haber sido, si su muerte prematura no truncara una vida ya consagrada al quehacer intelectual, el elemento capaz de unificar las ideas institucionistas y socialistas en torno a las causas galleguista». Cal tenir en compte que —segons l'estudiós gallec— «la presencia del galleguismo, que adquiere un verdadero auge a partir de 1917, con la creación de las «irmandades da Fala», empeñado en huir de todo lo que supusiera olor a centralismo y afanado en la búsqueda de nuestras propias señas de identidad, que, en cierto modo, lo apartan de la instancia de europeización que caracteriza

el concepto de educación nacional (?) dentro de los programas «regeneracionistas», sembró barreras de oposición a la implantación de las teorías institucionistas en Galicia. Incluso el viejo modelo krausista, ahora tamizado por la filosofía de Giner, que pregona un determinado tipo de hombre, es, a veces, objeto de rechazo en ciertos medios galleguistas».

Angel Serafín Porto Ucha contribueix amb aquest estudi a un millor coneixement de la influència general de la Institución Libre de Enseñanza a Galícia. El llibre ha estat prologat per O. Negrín Fajardo.

Pere Solà

COSTA RICO, Antón,
*ESCOLAS E MESTRES.
A EDUCACIÓN EN GALICIA:
DA RESTAURACIÓN
Á SEGUNDA REPÚBLICA*

Conselleria da presidencia e administración Pública. Servicio Central de Publicacións, Xunta de Galicia, Santiago, 1989, 470 pàg.

Amb aquesta obra, Anton Costa Rico brinda una primera síntesi d'història social de l'escola primària gallega contemporània (fins a 1936). Anton Costa és professor a la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació de la Universitat de Santiago, a l'entorn de temàtiques de política, planificació i organització de l'educació. Ha col·laborat en obres pedagògiques col·lectives en gallec i en espanyol. Va ser un impulsor de la pedagogia Freinet a Galícia i de l'associació «Nova Escola Galega», essent corresponsal de *Cuadernos de Pedagogía* i animador de diverses iniciatives pedagògiques gallegues. Membre del Seminari d'Estudis Gallegs, com a tal n'ha estat designat representant al Consell Escolar de Galícia.

Anton Costa pertany a una generació d'historiadors de l'educació gallega que està duent a terme una tasca molt important. Altres membres d'aquest moviment són A.S. Porto Ucha, J.M. Cid Fernández, C. Benso Calvo, X.R. Barreiro Fernández, Vicente Peña i N. De Gabriel Fernández, entre d'altres.

L'obra que comentem estudia un procés cultural i educatiu complex en el marc d'una societat —la gallega— en què les estructures socials agràries tradicionals es van desfigurant fins a donar pas a una situació de dependència creixent envers una cultura dominant —l'espanyola— i envers un mode de producció abassegador —el capitalisme. En efecte, el trànsit cap a una urbanització en sentit modern i un desenvolupament capitalista, es dona en una situació de pugna entre una llengua i una cultura pròpies i una altra d'incorporada. I, com diu il·luminadorament la contraportada del llibre, aquestes circumstàncies ocorren conflictivament, en un context d'emergència de forces pròpies de resistència i formulacions per a un desenvolupament més autònom de Galícia.

Tots aquests factors mencionats condicionen el procés escolar analitzat meritòriament per Costa. L'investigador constata un desenvolupament deficient en el camp escolar i l'assoliment d'una qualitat d'educació minvada al terme d'aquest procés —1936—, per bé que també detecta indicis nombrosos d'una escola oberta, arma o instrument de renovació cultural i de modernització social.

El llibre s'introdueix amb una excel·lent contextualització

històrico-social de Galícia (aspectes demogràfics, estructura econòmic-social i jurídic-política). El segon capítol enfoca el binomi política educativa/ensenyament primari en l'àmbit espanyol i gallec, i passa al capítol tercer a parlar de les condicions generals de l'ensenyament primari a l'Estat espanyol, incidint especialment en els aspectes legals i reglamentaris de l'organització escolar primària.

A partir d'aleshores, Costa entra en l'estudi concret del procés de desenvolupament escolar de Galícia (capítol IV). En aquest, radiografia la realitat escolar gallega del XIX i de les primeres dècades del XX, incidint sobretot en aspectes quantitatius assistència escolar dintre del tema població i matrícula escolar, nombre, tipus i situació de les escoles primàries gallegues, el professorat de l'escola elemental amb el nombre d'habitants per mestre d'escola pública. També s'hi estudia l'escola primària en els seus aspectes didàctics i metodològics, el paper de les juntes locals d'instrucció i el tema de l'analfabetisme gallec.

El capítol V es dedica a la preocupació educativa dels emigrants i els seus efectes en l'escolarització gallega de les primeres dècades de segle. El paper de les Societats d'Instrucció dels «americans», el nombre d'escoles creades per Societats d'Instrucció, la concepció pedagògica i social que les inspira i el paper o actitud de les Societats d'Instrucció dels emigrants davant del tema lingüístic gallec. No menys interessant és el següent capítol —el sisè— en què s'estudia el tema del laïcisme escolar de les primeres dècades de segle, les escoles racionalistes gallegues, el confessionalisme escolar catòlic a Galícia (les Escoles de l'Ave Maria d'inspiració manjoniana). L'ofici de mestre (motivació i perfil professional) i l'estatut dels professors gallegs (formació contínua del magisteri, animació de congressos, premsa professional i pedagògica, etc.) constitueixen el tema dels dos següents capítols, mentre que el novè és dedicat al societarisme i sindicalisme docents. Els apartats 9.2-9.4 enfoquen la qüestió del sindicalisme ensenyant a la II República, i, en particular l'actitud dels mestres davant del procés autonòmic republicà: «O movimento favorable á republicanización de Galicia *non levou* (subratlat meu, P.S.) aparelhado por igual a defensa galeguización e da autonomización, o que implicaba que Galicia se dotase dunha capacidade autonormativa para rexe —la súa vida— por parte dos mestres.» (pàg. 293).

Al capítol 10 es parla de l'Escola Nova en el marc d'un projecte pedagògic gallec (el moviment gallec de les colònies infantils, més tard les Missions Pedagògiques, iniciatives pedagògiques para i circum-escolars que determinen una escola oberta al medi, l'escola rural i l'ensenyament de l'agricultura a les escoles, desenvolupament camperol i mariner i paper ocupat per l'escola en aquest desenvolupament, en fi, la galleguització de l'ensenyament i la recuperació de la identitat cultural nacional gallega, etc. Més de cent pàgines de documentació annexa rubriquen la importància d'aquest estudi, amb recopilacions bibliogràfiques molt valuoses, dades estadístiques relatives al procés escolaritzador, extractes de documents escolars, llistes de societats d'instrucció creades pels emigrants gallegs a Amèrica, etc., etc.

Un llibre important per a conèixer a fons la història educativa gallega dels segles XIX i XX. He de dir, però, que m'haguessin agradat potser més resums recapituladors i valoratius d'un procés —el gallec— amb les seves característiques pròpies, i potser més «excursos» comparatius amb altres situacions —l'asturiana o portuguesa, o la basca en el tema de la llengua, per exemple. Però aquesta objecció és petita respecte de l'enorme mèrit fundacional d'un treball com aquest del professor A. Costa.

Pere Solà

CID FERNÁNDEZ, Xosé Manuel,
EDUCACIÓN E IDEOLoxÍA EN OURENSE
NA IIª REPÚBLICA
(ORGANIZACIÓN E ACCIÓN
SOCIOEDUCATIVA DO
MAXISTERIO PRIMARIO)

Universidade de Santiago de Compostela. Servicio de Publicacións e Intercambio Científico, «Monografías da Universidade de Santiago de Compostela», núm. 141, 178 pàg., Santiago de Compostela, 1989.

Xosé Manuel Cid Fernández incideix en els aspectes generals de la ideologia educativa republicana a Ourense, amb referència directa a la situació del magisteri d'aquesta població. Estudia a continuació l'evolució del moviment pedagògic d'avantguarda a la II República, el paper del moviment estudiantil, la constitució i la dinàmica associativa de l'Associació de Treballadors de l'Ensenyament d'Ourense (ATEO), el debat pedagògic al si d'aquesta, les associacions del magisteri durant la República, i, concretament, els posicionaments de l'esmentada associació davant de la política republicana, i també la posició de l'organització davant de l'autonomia i de la galleguització educativa. També es tracta la posició de l'Associació Provincial del Magisteri i la proposta d'una Casa del Mestre. I, a continuació, ja s'enfoca el tema de la depuració, començada l'any 1934:

«O proceso de depuración foi moi longo, xa que dende o comenzo no ano 1934 exténdese ata datas mais recentes cunha interrupción nos meses que corresponderon ao goberno do Frente Popular. O seu estudo resulta dificultoso sen adentrarse en períodos posteriores a considerado neste traballo, como son o da guerra civil e a primeira etapa do franquismo. A guerra supuxo o momento mais dramático pro non o único dun procesoo que apartou do ensino a mais dun 30% do maxisterio ourensano» (pàg. 89).

Cid estudia la repressió entre 1936 i 1942, ja en acabar aquest treball, i inclou una relació de mestres (homes i dones) afectats per la repressió per partits judicials, amb xifres i percentatges. Es tracta d'un quadre (el VII, pàg. 97) d'elaboració pròpia a partir de dades aconseguides a l'Arxiu Històric Provincial d'Ourense. Considerem molt interessant, finalment, la relació de fonts i bibliografia i de testimonis orals, i els annexos (amb la memòria teòrica d'un mestre d'ATEO per A. Fernández Mazas, exemples d'expedients el 1936, relació de mestres destituïts durant la Guerra Civil a la província d'Ourense, amb la indicació d'algunes circumstàncies entorn de la sanció, etc.).

Pròleg d'Herminio Barreiro. Treball lúcid el del professor Cid; n'he apreciat molt les paraules metodològiques introductòries sobre les circumstàncies que han incidit en l'elaboració d'aquesta monografia sobre la ideologia del magisteri orensan de la preguerra, ideologia pluralista, diversificada, elaborada en la dinàmica societària, la qual s'integra com a tal ideologia en el context de les ideologies que convergeixen en l'espai republicà del conjunt de l'Estat espanyol. Ara bé, eren coneguts els moviments i les ideologies estatals i internacionals pels mestres orensans? Hi va haver debat pedagògic i sòcio-polític sobre educació? Quines posicions estaven més implantades? Vet aquí el que Cid intenta d'esbrinar, valent-se també de la famosa història oral, amb profitosos intercanvis personals amb persones com Baltasar Vázquez, Raúl González, Amparo Sánchez i Dolores Santaefemia, com també Armando F. Mazas, que contribueix a aquest volum

amb una «Memòria teòrica d'un mestre d'ATEO», reconstruïda després d'una lectura atenta de la col·lecció de *Escuela de Trabajo* al cap de cinquanta anys.

Pere Solà

CID FERNANDEZ, Xosé Manuel,
APUNTES DA NOSA HISTORIA ESCOLAR

Consello de Ourense, Concelleria de Cultura, Nova Escola Galega, Ourense, 1989, 61 pàg.

Aquest curt però especios volum és escrit per l'investigador X.M. Cid Fernández, professor del Colexio Universitario de Ourense. Consta de quatre parts: la primera és consagrada a l'Escola Laica Neutral de Ourense en el marc de les realitzacions educatives dels emigrants gallecs (1909-1936). Aquesta part (pàg. 9-26) estudia les accions empreses pels emigrants gallecs, especialment provinents d'Orense, pel que fa a la promoció d'escoles populars. L'Escola Laica Neutral d'Ourense és una d'aquestes iniciatives. Fundada l'any 1909 per dos mestres ferreristes, Hipólito Sinfiorano Luengo i Teresa Roqueta, rebia el suport de forces d'esquerra. Finalment, durant la II República, l'Escola Laica Neutral va entrar en crisi.

La segona part (pàg. 27-32) es dedica a l'estudi del neutralisme escolar republicà d'inspiració institucionista.

La tercera se centra en l'anàlisi de la contribució del Consell i de la Diputació d'Ourense a la democratització de l'ensenyament entre 1931 i 1936.

Finalment, la quarta part és una semblança de diversos pedagogs d'Orense, des de Manuel Sueiro, fins a Antonia Ortiz, inspectora d'ensenyament, passant per Antonio Couceiro, també inspector d'ensenyament entre 1917 i 1936, Manuel Maceda, Concepción Ramón, Emilio Amor Rolán, Jacinto Santiago, Albino Núñez, Abel Arvajales, Raúl González i Ignacio Herrero, sense oblidar Luís Soto i Baltasar Vázquez, Armando F. Mazas i Félix Salgado. Cada capítol va acompanyat d'abundant provisió de notes i d'interessants annexos documentals inèdits.

Pere Solà

NOTÍCIES DE NOUS LLIBRES

DARRERS LLIBRES DE LA COL·LECCIÓ «TEXTOS PEDAGÒGICS» D'EUMO EDITORIAL-DIPUTACIÓ DE BARCELONA (VIC)

Les darreres publicacions corresponents a 1989 són: H. SPENCER, *L'educació intel·lectual, moral i física*, a cura de Jordi Monés; J. BARDINA, *El règim de llibertat dels escolars i altres escrits*, a cura de J. González Agàpito; F. FRÖBEL, *L'educació de l'home i el jardí d'infants*, edició a càrrec de M. Mata i P. Òdena; i J. A. COMENIUS, *Consulta Universal*, edició a càrrec de D. Capková.

A propòsit d'aquest llibre de l'insigne pedagog txec, Pere Solà,

del Consell Editorial d'aquesta col·lecció d'Eumo ha rebut una carta del professor L. Inclán, on fa un seguit d'observacions que hem cregut prou interessants com per entendre que calia publicar-la al nostre «Butlletí». Diu el següent:

«Muy Señor mío:

He leído con gran interés el libro que recoge una selección de la *Consulta General* de J.A. Comenius, y que a Vds. han editado recientemente. El pasado curso presenté en la Universidad de Barcelona mi tesis doctoral sobre Comenius. Aunque mi tema de investigación versaba sobre su aportación lingüística y pedagógica en la difusión del latín, comprenderé que me interesa todo cuanto se refiere a él.

La publicación de una obra de Comenius es, por desgracia, un acontecimiento, dada la penuria de ediciones existentes, tanto en catalán —no hay ninguna más— como en castellano.

La lectura del libro me ha sugerido algunas consideraciones que, con ánimo de aportarle datos, paso a referirle.

—Comenio no nació seguramente en Uhersky Brod, como se dice en la página X, aunque así se supuso durante bastante tiempo, debido a que allí fue bautizado. En realidad, quizá vino al mundo en Nivnice, pueblo distante escasos kilómetros de Uhersky Brod. Precisamente estuve allí el pasado mes de octubre en un Coloquio Internacional sobre «Comenio y la cultura antigua».

—Sobre la influencia de Comenio en los países de lengua catalana, puedo proporcionarle los siguientes datos:

a) En la Universidad de Cervera fue conocida su obra. Josep Finestres, uno de sus rectores, conoció la *Ianua*, y de ello habla en varias de sus cartas (cf. J. Finestres, *Epistolari. Suplement*, Barcelona, 1969. Cartas 1311, 1312 y 1350).

b) En 1819 se imprimió en Valencia una versión latina de la *Ianua*, como formando parte de un método para el aprendizaje del latín, del Dr. Sanchis y Albella.

c) La obra de Ciro Valls i Geli, clérigo gerundense, *Método práctico i fácil para promover los estudios de latinidad i bellas letras*, Barcelona 1790, contiene ideas muy en consonancia con las de Comenius, por más que no lo cite.

Estoy convencido, por otro lado, que la influencia de Comenius en España y en Cataluña no fue tan indirecta como puede parecer a simple vista. Su obra, si bien relativamente escasa en ejemplares, corría por España ya en el mismo siglo XVII. Tengo un elenco de obras suyas conservadas en España, que parece confirmar que nuestros pedagogos las conocían. No se cita a Comenius en ninguna relación de libros perseguidos por la Inquisición, sencillamente porque no contenían ideas contrarias al catolicismo. Quizá fueron quienes conocieron sus obras, Finestres entre otros, los que tomaron sus precauciones para no ser blanco de la Inquisición por leer y difundir la obra de un protestante. Creo que es más lógica esta interpretación. Pienso que la Biblioteca Nacional de Madrid cuenta con más de 15 ejemplares de obras de Comenio. Y que también hay obras en la Biblioteca de la Universidad de Barcelona, en la de la Abadía de Montserrat, y en la del Seminario Conciliar de Barcelona.

Por otro lado, el quasi-monopolio educativo que se ejercía en la España de entonces por parte de los jesuitas y su «Ratio studiorum» impidió la difusión de Comenius, como también había impedido en su momento la difusión de gramáticos como «el Brocense».

En fin, es un tema que considero muy interesante. Quizá por eso me he extendido demasiado. Disculpeme por ello. Cuente con mi modesta aportación para paliar el déficit del conocimiento de Comenius entre nosotros.

Reiterándole mi felicitación por la publicación mencionada, le saluda atentamente,

Luís Inclán García-Robles»

Així mateix, sobre el gran pedagog txec, l'any anterior se n'havia presentat la tesi doctoral del professor Luís Inclán. En presentem ara un resum del contingut que ell mateix ha tingut la gentilesa de redactar:

«STUDIA COMENIANA» LA APORTACIÓN LINGÜÍSTICA I PEDAGÓGICA DE JUAN AMÓS COMENIO

Luis Inclán García-Robés, 1988. Tesis Doctoral presentada en la Facultad de Filología de la Universidad de Barcelona.

La actividad intelectual de Juan Amós Comenio fue muy diversa. A él se deben tratados filosóficos, religiosos y pedagógicos por los que es universalmente conocido.

Pero buena parte de sus esfuerzos se dirigieron a promover métodos adecuados para la enseñanza de latín como lengua, no sólo de cultura, sino también de entendimiento universal. Además, casi todos sus escritos fueron redactados en latín.

Éste ha sido el ámbito sobre el que investiga la tesis. Tras una introducción, se pasa brevemente a la vida y la obra de Comenio: se trazan las líneas fundamentales de su pensamiento y se menciona el conjunto de su producción de la que se seleccionan veintitrés obras que pueden interesar más a un lingüista.

A continuación se dedica un capítulo a la aportación pedagógica de Comenio, marco indispensable, no sólo por su valor intrínseco, sino también para situar luego debidamente sus obras de difusión del latín.

El cuerpo central está dedicado, como es de suponer, a la aportación lingüística.

Se estudian con detenimiento cinco obras: *Novissima Linguarum Methodus* es un tratado sobre filosofía del lenguaje, pero con referencias constantes al latín. *Vestibulum Linguae* y

Ianua Linguae Latinae son sendos métodos progresivos de aprendizaje del latín, en forma de cuadernos de lectura —bilingües al menos—, de forma que el alumno relacione objetos y nombres, base constante sobre la que Comenio fundamenta buena parte de su método. *Orbis Sensualium Pictus* es una ampliación de la *Ianua*, ilustrada. Algo así como una de las primeras enciclopedias universales. La *Grammatica Ianualis* contiene los elementos fundamentales para una mayor profundización en el estudio imprescindible de la lengua latina.

También se comentan más brevemente otras dos obras comenianas: el *Tirocinium* es un texto de iniciación a la lectura; y *Schola Ludus* es una adaptación escénica de la *Ianua*, siguiendo la tradición humanística de emplear el teatro como instrumento didáctico.

Se dedica un capítulo a estudiar el latín de Comenio —modismos propios, léxico, sintaxis, aspectos formales, etc.

Uno de los capítulos trata un tema totalmente inédito y de un interés más cercano a nosotros: la difusión hispánica de las ideas pedagógicas y de las obras de Comenio. Se trata de una difusión escasa y selectiva, causa más que probable del desconocimiento existente aún hoy en día, de un pedagogo que influyó notablemente en la educación de buena parte de Europa.

El legado de Comenio en Europa cierra, precisamente, la parte expositiva de la tesis, para situar en su justa medida la aportación del autor checo.

Tras las conclusiones se incluye una amplia bibliografía.

La tesis se completa con un segundo volumen documental. Se incluyen en él referencias a ediciones antiguas de obras de Comenio existentes en España, citas de autores clásicos medievales y modernos, y de gramáticos y literatos antiguos.

También se incorpora una selección de textos comenianos referentes al aprendizaje del latín, con la traducción castellana en paralelo. Se trata de casi todos los casos de textos inéditos en cualquiera de las lenguas peninsulares.

Luis Inclán García-Robles

CRÍTICA DE CONGRESSOS, COL·LOQUIS I EXPOSICIONS

X Jornades d'Història de l'Educació
Palma de Mallorca 1989

LES X JORNADES D'HISTÒRIA DE L'EDUCACIÓ ALS PAÏSOS CATALANS

El darrer cap de setmana del mes d'abril de 1989 va ser notícia Palma de Mallorca per un sonat Congrés on els advocats d'arreu de l'Estat espanyol es van tirar els plats pel cap, bo i col·laborant a reforçar aquesta sensació que tenim tots plegats d'indefensió davant d'un sistema d'administració de justícia, que poques setmanes després ens ha sorprès amb la dolorosa, indignant sorpresa del veredict del judici de la colza. És lògic que —conjunturalment— d'altres esdeveniments, com les X Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans, passessin desapercebudes. Van ser els mateixos dies —27, 28 i 29 d'abril. I amb una temàtica gosaria dir que clàssica: *la història de la formació del professorat*.

Aquestes Jornades han tingut, en el curs del seu caminar fins al present, una funció doble —dintre de les seves dimensions modestes. Per una part han afavorit o estimulat aquesta disciplina historiogràfica nova, la Història de l'Educació, i, per l'altra, han permès la trobada d'estudiosos dels diferents indrets i territoris d'expressió catalana. I alhora l'intercanvi d'aquests amb investigadors d'altres punts de la península i d'Europa. Assenyalem, arran de la darrera edició, les comunicacions següents: Jordi Monés («Reflexions històriques sobre la formació del mestre»), J. Closa («La formació del professorat: el testimoni dels manuscrits catalans dels segles XVI-XVIII»), Joan Florensa («La formació dels primers escolapis a Catalunya, 1683-1742»), Elena Venini («El Magisteri Femení a Barcelona a les darreries del segle XVIII»), Francesc Imbernon («El fons històric de l'Escola Normal de Barcelona»), M. Dolors Roigé i Carme Borbonés («La Formació del Professorat de Pàrvuls, segons les disposicions i Reials Decrets de la segona meitat del segle XIX») i Adelina Nogueras («Els professors de l'Ateneu Tarragoní de la classe obrera (1863-1936), com també la de Carme Romia sobre «La formació dels mestres durant la Dictadura de Primo de Rivera».

D'altra banda, Aurora Aubach recordà l'estil del filòsof Joaquim Xirau i «El valor actual de la seva pedagogia» i M. Josepa Figueras i Joan Teixidó incidiren en la reforma de les escoles normals a Tarragona a la Segona República. Per la seva banda, Jaume Carbonell i Mariona Ribalta aportaren materials sobre «Com es seleccionaven les parvulistes del Patronat Escolar de Barcelona (1931)».

Per la seva part, Esther Cortada i Elisenda Macià, ambdues del Centre d'Investigació Històrica de la Dona, tocaren el suggerent tema de la «nova economia domèstica i la formació del professorat ménager».

El lector pot constatar que els aires renovadors del magisteri i de la pedagogia propiciats per la II República continuen essent font de recerca. Frederic Godàs aportà el testimoni personal de l'experiència dels «Tallers-Escola del Grup Benèfic de Protecció a la Infància de Wad-Ras, Barcelona», mentre que dos investigadors gallecs, Xosé Manuel Cid Fernández i M. Dolores Candedo Gunturiz, analitzaren l'experiència dels «cursets de selecció i activitats de formació permanent del magisteri republicà a Ourense».

Les limitacions d'espai forcen a una mera enumeració de les temàtiques, com podeu veure. Quant a Mallorca, l'aportació va ser molt més qualitativa que no pas quantitativa. A banda de la comunicació de qui fa aquesta ressenya sobre la formació de les mestres a Mallorca al darrer quart de segle XIX i principis del segle XX, Jaume Oliver i Jaume aportà un estudi sobre «El context institucional en la formació dels mestres a les Illes Balears (1914-1936)» i un suggerent esbós de recerca sobre «Ciències Mèdiques i Ciències de l'Educació: una interacció amb història. Notes per a una contextualització de Joan Ignasi i Valentí». darrer treball, en col·laboració amb Antoni Contreras (Hospital Psiquiàtric, Palma de Mallorca) i Alexandre Garcia, del Departament de Psicologia de la UIB (Universitat Illes Balears). Preciosa, d'altra banda, la conferència inaugural de Gabriel Janer Manila sobre l'Escola Normal de les Illes Balears durant la postguerra.

D'altra banda, considero un encert dels organitzadors de la Universitat de les Illes i de l'ICE insular (Janer Manila i Antoni J. Colom) la inclusió de la conferència de J. Joan i Maimó sobre «La trajectòria pedagògica de Joan Mascaró». Recordem que Joan Mascaró, mallorquí, fou professor de l'Institut-Escola de Barcelona i de la Universitat Autònoma de Barcelona. Exiliat, exercí de professor a Cambridge i traduí les grans epopeies hindús a l'anglès. Morí a Anglaterra l'any 1987.

Les X Jornades van cloure amb la conferència del professor d'Història de la Ciència de la Universitat de Saragossa, Francesc Bujosa Homar sobre «Una nova història de la ciència per a una nova pedagogia de la ciència», molt interessant per les noves perspectives metodològiques que obria. Seguidament, s'inaugurà l'exposició «Catalunya-Europa: una mirada pedagògica (Montessori, Decroly, Piaget, Freinet)».

La majoria dels actes van tenir lloc a l'Estudi General Lul·lià, al nucli històric de la ciutat. I només cal afegir, per acabar la crònica, que les XI Jornades hom acordà celebrar-les altre cop al Principat en el marc de la Universitat Autònoma de Barcelona. Pareu esment del tema: «Aspectes físics de l'educació: *mens sana in corpore sano*. Visió històrica». Comprèn facetes com la importància del cos, el tractament de la sexualitat, la incidència de la medicina i de la pràctica mèdico-higienista a l'escola (colònies, cantines, etc.), l'equilibri entre l'educació física, la intel·lectual i la moral dintre de la ciència de l'educació (models biològics, naturalisme...) o l'educació física i els esports en l'educació, en la perspectiva de la Història.

Pere Solà i Gussinyer

HOMENATGE A ELADI HOMS I OLLER (1886-1973)

Valls, abril de 1986

Organitzat per l'Institut d'Estudis Vallencs i l'Ajuntament de Valls, en col·laboració amb les diputacions de Barcelona i Tarragona i la Generalitat de Catalunya, va tenir lloc entre els dies 4 i 23 d'abril de 1986, a l'Antic Hospital de Sant Roc a la capital de la comarca de l'Alt Camp, avui seu de l'esmentat Institut, un homenatge a l'il·lustre pedagog Eladi Homs i Oller (Valls, 1886-Rubí 1973) amb motiu del centenari del naixement.

Durant els dies citats, a la sala de Sant Roc de l'esmentat Hospital, es mostrà al públic una interessantíssima exposició sobre la vida i l'obra d'Eladi Homs amb molts documents inèdits, sota el lema «Eladi Homs i la renovació pedagògica». Aquesta mostra fou preparada per la Comissió d'Activitats de l'Institut d'Estudis Vallencs i de l'Ajuntament de Valls.

Al llarg d'aquests dies, van tenir lloc en el marc de l'exposició, una sèrie de conferències els dies 11, 16 i 18 d'abril a càrrec, respectivament, de Jordi Monés i Pujol-Busquets, Josep González i Agàpito i Salomó Marquès i Sureda, que versaren sobre els temes següents: «La renovació pedagògica a Catalunya», «L'obra pedagògica de la Diputació de Barcelona i la Mancomunitat de Catalunya (1913-1924)» i «L'ensenyament a Catalunya durant la II República».

El dia 22 d'abril, i com a colofó dels actes acadèmics, se celebrà una Taula Rodona, coordinada per Marta Mata i Garriga sobre «Eladi Homs i el seu temps vist pels fills dels pedagogs», amb la participació de Josep M. Ainaud de Lasarte, Raimon Galí i Herrera, Eladi Homs i Zimmer, Maria Martorell i Marc Aureli Vila i Comaposada.

En l'acte de clausura d'aquest homenatge, dins de les festes del 23 d'abril, diada de Sant Jordi, hi van participar, a més de les autoritats locals, presidides pel batlle, el president de la Diputació de Tarragona, com també representants de la Diputació de Barcelona i la Generalitat de Catalunya.

Cal remarcar l'especial cura que posaren els organitzadors en tots els detalls. Fa l'efecte que volien emular els homes de l'època de l'homenatjat, seguint la pauta orsiana de la feina ben feta, malgrat els problemes que planteja un país pràcticament sense infraestructures, a pesar dels esforços dels darrers temps i d'altres períodes de la nostra història.

Fruit d'aquesta feina ben feta, a més de l'exposició cal recordar el programa dels actes on s'inclouïa una bibliografia bàsica sobre la vida i l'obra del pedagog vallenc i un article sobre «Democràcia i Educació» que Homs publicà a *El poble català* el dia 30 de març de 1910. Altrament cal esmentar la publicació del núm. 10 (novembre de 1986) de *Quaderns de Vilaniu-Miscel·lània de l'Alt Camp*, òrgan de l'Institut d'Estudis Vallencs, de les conferències pronunciades per Jordi Monés i Salomó Marquès en els Actes d'Homenatge i un treball de Josep González Agàpito sobre *Eladi Homs i la Mancomunitat de Catalunya*.

Una menció especial mereix el treball de Josep Martí i Baiget, un dels artífexs de l'homenatge, sobre «Eladi Homs i l'Escola de Mestres: textos per a reinterpretar una relació», on es transcriu la correspondència que Eladi Homs va mantenir els anys 1909-10 amb els seus familiars, Bardina, Rucabado, Conangla, etc.

Cal felicitar, doncs, els organitzadors per un homenatge que ha anat més enllà del simple record, ja que ens ha aportat nous coneixements sobre els estudis d'Eladi Homs als Estats Units, respecte l'ambient pedagògic de Chicago en aquells anys, les relacions d'Homs amb l'Escola de Mestres, en relació a la introducció del bàsquet al nostre país, practicat pels alumnes de

l'escola Vallparadís de Terrassa d'acord amb el reglament que Homs havia portat d'Amèrica molt abans del que hom atribueix al Padre Millán, i moltes altres contribucions.

Jordi Monés

CATALUNTA-EUROPA, UNA MIRADA PEDAGÒGICA

Arran de la commemoració del desè aniversari de l'Escola Universitària de Mestres «Balmes» de Vic, es va inaugurar, el 22 de gener de 1988 a la capital de la comarca d'Osona aquesta exposició dedicada a la vertebració pedagògica de Catalunya al marc europeu a través de l'obra i la trajectòria a casa nostra de Montessori, Decroly, Piaget i Freinet.

A més de l'esmentada Escola de Vic, col·laboraren en el muntatge de l'exposició diverses institucions educatives dependents de l'Ajuntament de Barcelona, centres acadèmics de les universitats de Barcelona i de l'Autònoma de Bellaterra, com també institucions científiques entre les quals figurava la nostra Societat.

L'exposició, formada per vint plafons, que recollien material teòric, pràctic i sobretot gràfic sobre l'obra, l'ahir i l'avui dels esmentats pedagogs era una petita mostra molt seleccionada, però, de l'àmplia documentació recollida pels membres de la Comissió Científica i Organitzadora de l'exposició. La mostra disposava del suport d'un llibre catàleg redactat, en la major part, pels components de la Comissió Científica, com també d'uns vídeos sobre l'aplicació pràctica dels postulats psico-pedagògics dels educadors que recordava l'exposició.

Al marge del treball dels membres de les comissions abans esmentades, convé recordar que l'exposició ha estat possible gràcies a la documentació amablement cedida per diverses escoles, institucions i persones de Barcelona, Brussel·les, Vence —França—, València, Palma de Mallorca, Castelldefels, Lleida i Vic.

A més de l'Escola de Mestres de Vic, l'exposició, que tenia caràcter itinerant, fou exposada a les Escoles de Mestres o de Formació del Professorat d'EGB de les universitats de Barcelona, de l'Autònoma de Bellaterra, de Tarragona, a «Blanquerna» de Barcelona, a l'«Eskoriatza» de Mondragon, i a les de Pamplona i Palma de Mallorca, als centres de professors de Tudela i Estella, al Departament de Pedagogia de la Universitat Autònoma de Barcelona, als centres de Recursos de Ciutat Vella — Barcelona —, Barberà del Vallès i Rubí, a l'IME de Badalona, a l'ICE de Lleida, a les Escoles d'Estiu de Mataró, Granollers i d'Expressió de Barcelona, a les Escoles Pegaso de Barcelona i als ajuntaments del Prat de Llobregat i Elx.

Amb motiu de totes aquestes mostres s'han organitzat conferències, taules rodones, etc. En alguns casos, sobretot a ciutats de fora del Principat, s'aprofitava l'avinentsa per impulsar estudis històrics sobre la relació del medi amb la pedagogia europea d'avantguarda del segle XX; podríem citar el cas de Palma de Mallorca, on l'exposició fou inaugurada amb motiu de les X Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans, organitzada per la nostra Societat i l'ICE de la Universitat de les Illes Balears.

L'exposició ha tingut un gran ressò en la premsa especialitzada i en els diaris més representatius, aspecte recollit en el Dossier de l'exposició publicat recentment per l'Àrea d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona i confeccionat pel Centre de Documentació Històrico-Pedagògic de l'IME de l'Ajuntament suara esmentat.

Aquest exhaustiu Dossier conté una informació detallada de

cada un dels pedagogs, seguint l'ordre establert en la mostra i va acompanyat d'una bibliografia de cada pedagog i de les fitxes tècniques del material exposat i la documentació recollida que ha passat a engruixir el fons de l'esmentat Centre de Documentació. Tot plegat constitueix el principal llegat d'aquesta exposició, al marge, evidentment, de l'impacte que ha causat entre els seus visitants, procedents majoritàriament del món de l'educació.

El Centre de Documentació esmentat, a més del Dossier, ha preparat una maleta que conté tots els plafons de l'Exposició en una mida reduïda, material que oferirà a totes les Escoles, Centres de Recursos, Institucions Educatives, etc., que ho sol·licitin.

Cal preguntar-se, però, si aquesta mirada pedagògica vers Europa no s'hagués pogut fer a través d'altres educadors o des d'una visió global, o si la tria de la documentació per a l'exposició ha estat més o menys correcta; són qüestions que es presten a la polèmica i a tota mena de controvèrsia.

Malgrat aquests interrogants, cal arribar a la conclusió, com s'afirma a la Introducció del Dossier, que «la mirada pedagògica estructurada pels organitzadors i la més espontània de tots els visitants han servit d'homenatge a aquestes personalitats que es van saber acostar al nen i a l'escola amb els ulls plens d'intuïció, de ciència i de passió».

Jordi Monés

50 ANYS D'ESCOLA A CATALUNYA

La unitat de Girona del Departament de Pedagogia i Didàctica de l'Estudi General va organitzar aquest cicle de conferències amb la pretensió de donar a conèixer l'evolució de l'escola a casa nostra als darrers cinquanta anys. Des de l'experiència republicana fins a l'actual vivència democràtica, passant per una llarga etapa totalitària, l'escola ha estat un reflex de la realitat política.

Els organitzadors estaven convençuts que no és possible treballar eficaçment en el camp educatiu si hi ha una desconexió de la realitat passada més immediata; per això, aquestes conferències s'adreçaren especialment a estudiants de magisteri i pedagogia, a mestres i educadors en general, i a totes aquelles persones interessades a conèixer aquest aspecte concret de la nostra història col·lectiva.

Conferències:

16 de gener de 1990: *Una proposta educativa global i innovadora. El Consell de l'Escola Nova Unificada (1936-39)*, a càrrec de Mariona Ribalta, cap de Servei de Documentació Històrico-pedagògica de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona.

18 de gener: *La ideologia de l'escola franquista*, a càrrec de Claudio Lozano, professor d'Història de l'Educació a la Universitat de Barcelona.

23 de gener: *L'escola primària durant els primers anys del franquisme*, a càrrec de Salomó Marquès, professor d'Història de l'Educació de l'Estudi General de Girona.

25 de gener: *La renovació pedagògica durant el franquisme*, a càrrec de Josep González-Agàpito, professor d'Història de l'Educació a la Universitat de Barcelona.

30 de gener: *Cap a una nova escola. L'etapa democràtica*, a càrrec de Joan Puigvert, professor d'Història Contemporània a l'Estudi General de Girona.

Durant la segona quinzena de gener es va poder visitar l'exposició que complementava el cicle de conferències a la Sala d'Exposicions de la Fontana d'Or.

Així mateix, podem anunciar-vos que, organitzades conjuntament per aquesta societat, el centre universitari gironí i el Departament de Pedagogia i Didàctica de la Universitat Autònoma, la professora Carmen Betti pronunciarà sengles conferències a Girona (7 de febrer, dijous) i Barcelona (6 de febrer de 1991, 11 del matí i 5 de la tarda), sota el títol: «Feixisme i Educació».

Salomó Marquès i Sureda

L'EXPOSICIÓ «FERRER I GUÀRDIA» DE L'ATENEU ENCICLOPÈDIC: UN NOU PAS EN LA RECUPERACIÓ DE LA MEMÒRIA HISTÒRICA»

Darrerament l'editorial Eumo de Vic ha publicat la primera edició en llengua catalana de *L'Escola Moderna*, el llibre pòstum del pedagog racionalista víctima d'assassinat legal el 13 d'octubre de 1909. Justament aquest 13 d'octubre fou inaugurat a Montjuïc, Barcelona, el monument a la seva memòria. Però tot aquest any ha estat any de recuperació històrica del pedagog d'Alella. En aquest sentit, i arran de l'exposició d'abril, a la Sala Elizalde, vaig publicar el següent a la premsa barcelonina:

«Aviat hi haurà la primera exposició genuïna —és a dir, produïda a casa nostra— sobre Francesc Ferrer i Guàrdia i l'Escola Moderna. Ho anuncia el bell cartell de Carles Fontserè».

L'exposició s'inaugurarà el 3 d'abril a la Sala Elizalde de Barcelona. I després anirà a Alella, cridada pel municipi de la vila nadiua de Ferrer. Més tard a León, Alacant, etc. Cent cinquanta-quatre marcs i nombroses vitrines amb material de valor únic (com el *Bulletí de l'Escola Moderna* de la primera època) evocaran una trajectòria, un drama, una pedagogia, una obra editorial, en definitiva, un mite del nostre accés a la modernitat.

»L'Ateneu Enciclopèdic Popular/Centre de Documentació Històrico-Social de Barcelona n'és el productor. Aquest Ateneu em va demanar la coordinació científica de la mostra. Del seu Arxiu Històric procedeixen la majoria de materials exposats o reproduïts, encara que no és menyspreable l'aportació de diversos particulars.

»L'Exposició «Francesc Ferrer i Guàrdia i l'Escola Moderna» vol ser informativa, explicativa, didàctica. Mira de fer parlar les imatges. En aquest sentit, igualment com la mostra del Musée National et Centre Jean Jaurès, de la vila de Castres del Llenguadoc, explotada darrerament a diversos punts del país per la fundació que porta el nom de l'iniciador de l'Escola Moderna, té un valor sintètic i va adreçat fonamentalment a un públic francès, l'exposició de l'Ateneu Enciclopèdic té la grandesa i la inevitable servitud de procedir en bona part d'un únic, però molt ric, fons: el de l'arxiu del Centre de Documentació Històrico-Social de l'AEP, fonamentalment especialitzat en història del moviment llibertari. Amb mostres com aquesta, l'Ateneu Enciclopèdic referma la seva voluntat de servei a la ciutadania.

»En poc temps, doncs, Ferrer i l'Escola Moderna són notícia i debat a casa nostra. ¿Què n'esperem d'aquesta mostra els que l'hem produïda amb prou esforç i pocs mitjans? N'esperem, certament, un millor coneixement pel nostre públic d'un episodi, d'un home i d'una obra que han definit la nostra modernitat.

»N'esperem, també, una reflexió. I una revisió d'un cas que va acabar amb una mort iniqua feta per les institucions d'un règim constitucional. Una revisió, la necessitat de la qual no es podria

tapar amb la mera erecció d'un monument emblemàtic.

»És de justícia agrair el patrocini de l'Ajuntament de Barcelona (Serveis de Cultura, Districte de Nou Barris i Centre Cívic-Casa Elizalde), de la Diputació de Barcelona, de l'Ajuntament d'Alella —que fa un esforç d'ajut considerable, potser superior al que li tocava, i de l'Institut Juan Gil-Albert de la Diputació d'Alacant, com també la col·laboració de mestres i nens de les Escoles públiques «Ferrer i Guàrdia» de Ciutat Meridiana i del Masnou, i de nombrosos particulars.

Actes que acompanyen l'exposició:

Dilluns, 2 d'abril, a les 19.30 h.: inauguració de l'exposició per un representant del batlle de Barcelona.

Primer dimecres, 4 d'abril de 1990: Conferència: «Ferrer i Guàrdia, revisió d'una vida i d'una obra»

Segon dimecres, 11 d'abril de 1990: taula rodona: «La societat catalana i la crisi de 1909».

Tercer dimecres, 18 d'abril de 1990: taula rodona: «L'Escola Moderna i l'Escola Actual: taula rodona amb mestres i pedagogs».

Totes les conferències són a dos quarts de vuit (19.30 h.) del vespre, i a la sala d'Actes del mateix Centre Cívic.»

Ressenyà de Pere Solà i Gussinyer

ELS CONGRESSOS DE LA «INTERNATIONAL STANDING CONFERENCE FOR THE HISTORY OF EDUCATION» EN LA PERSPECTIVA DE LA HISTÒRIA IMMEDIATA

Aquests Congressos han refermat el camp d'estudi i de recerca important que és la Història de l'Educació. A la base del seu inici hi ha, certament, un concepte d'educació i d'Història de l'Educació, fruit, en certa manera, d'una evolució de mentalitats en els àmbits internacionals. Una evolució d'una pila d'anys. Els Encontres han tingut lloc fins a aquesta data a les següents localitats i amb els següents temes:

1979 Lovaina: història de la professió ensenyant i de la formació dels ensenyants;

1980 Jablonna (Polònia): la innovació educativa;

1981 París-Sèvres: estudi comparat de polítiques educatives;

1982 Oxford: educació, ciència i tecnologia;

1983 Budapest: educació de la primera infància;

1984 Salamanca: ensenyament superior;

1985 Parma: l'obligatorietat escolar;

1986 Wolfenbüttel (RFA): la Il·lustració;

1987 Pécs (Hongria): relacions internacionals en educació;

1988 Joensuu (Carèlia, Finlàndia): la professió ensenyant en una perspectiva històrica comparada;

1989 Oslo: escolarització, alfabetització, escola, estat;

1990 Praga: Comeni i l'educació europea;

Seguiran:

1991 Zurich: la influència de l'Antiguitat en l'educació;

1992 Barcelona: esport, activitats físiques i educació.

En diverses ocasions han estat publicades les Actes d'aquests congressos, si bé la tendència darrera és de publicar només seleccions del material que s'hi presenta.

Els grups de treball funcionant són:

-Educació de la primera infància

-Educató i Il·lustració
-Gènere i educació (El gènere en la història de l'educació)
-El mètode històrico-educatiu: per a una reformulació del contingut i de l'ensenyament de la disciplina.

El nombre de participants ha experimentat una evolució ascendent. Seria bo veure de més a prop quin tipus de participació (procedència, institucions que representen, formació acadèmica, etc.) dels estudiosos es dona.

També caldria analitzar les contribucions que s'han donat a les successives edicions de la cita de l'ISCHE (International Standing Conference for the History of Education), tant pel que fa a la temàtica, com als mètodes de treball i l'idioma de l'intercanvi.

Pel que fa a la dinàmica d'intercanvi científic, el predomini lingüístic de l'anglès és abassegador. Qui redacta aquesta impressió sintètica dels treballs de l'ISCHE creu que l'escull lingüístic és fonamental i impedeix un progrés en moltes tasques. La solució fàcil, l'ús exclusiu de l'anglès, només és una falsa solució.

En una carta a un antic president d'aquesta societat li exposava aquestes consideracions arran d'un dels darrers congressos:

«Votre présence au congrès aurait peut-être servi ou aidé à trouver un équilibre que je crains on a un peu perdu. J'ai l'impression que ce Congrès a été très mal organisé de la part du groupe local. Et je n'approuve pas du tout la gestion du comité en ce qui concerne l'orientation scientifique de notre organisation. Je ne voudrais pas du tout devenir membre d'un secteur alarmiste ou catastrophiste, mais je commence à percevoir des effets nuisants dans la direction qu'on essaie de donner aux travaux de l'ISCHE. Concrètement, il y a deux aspects de la dernière rencontre plus que discutables: d'abord, le critère de travail a été obscur et arbitraire. On a discriminé bien de collègues et bien de travaux de considérable intérêt: certaines communications —dont la mienne: ce qui prouve que je ne parle pas par une pulsion personnelle— ont eu le «privilege» des 10 minutes, tandis que d'autres bien intéressantes et novatrices n'ont eu le droit qu'à...3 minutes d'expression!

»J'étais le président d'un groupe de travail (avec un autre professeur). Eh bien: PERSONNE NE NOUS A DEMANDÉ UN COMPTE-RENDU OU DES CONCLUSIONS DU TRAVAIL DE NOTRE GROUPE !!

»Ces conclusions étaient censées importantes pour établir les quelles des contributions étaient méritoires pour le livre à publier avec une sélection des contributions. Et une chose encore bien plus grave: plusieurs (au moins deux) communications envoyées par des collègues et acceptées par le Comité local s'étaient égarées lors du début des séances: il m'a fallu du temps en tant que co-chairman jusqu'à ce que j'ai rencontré les copies de ces «papers», dont leur disparition aurait fait que le comité de sélection ne les prenne pas en considération!

»D'ailleurs, la décision de ne pas faire circuler les copies des contributions ADMISES (dont valables scientifiquement) me semble négative à tous points de vue. Et notamment par deux raisons:

»D'abord, cette mesure empêche les participants d'avoir information de tout ce qui produit de valable le Congrès. Il faut penser que un Congrès international de ce genre est une OCCASION UNIQUE de se renseigner au sujet des nouvelles tendances. Et il est tout à fait arbitraire de concéder l'exclusivité de la sélection et de l'évaluation des contributions à une petite minorité de «scholars».

»Il y a une autre importante raison. Vous savez que les problèmes de communication sont considérables dans une Conférence si multitudinaire, jusqu'au point que, dans la pratique, les discussions retombent toujours à l'anglais, la fameuse «lingua franca» de la fin du XX siècle. SI, EN PLUS, ON Y AJOUTE QUE LES PARTICIPANTS NE REÇOIVENT

QU'UN RÉSUMÉ RIDICULE DE LA COMMUNICATION (PARFOIS MAL RÉPRODUIT OU MAL TRANSCRIT), ON ABOUTIT AISÉMENT À LA CONCLUSION QUE LES PARTICIPANTS PERDENT LA BASE PRINCIPALE DE DISCUSSION SCIENTIFIQUE: LE TEXTE ÉCRIT.

»Dans le fond, ce qui est à analyser est la philosophie qui sous-tend à la base de cette orientation et qui ne me semble pas opérative. D'après cette philosophie, il s'agit de rendre «compétitive» au marché international des historiens la tâche des séances de l'ISCHE. Pour cela, il faut sélectionner et montrer ce que ces séances produisent de meilleur.

»Or, ce simple vœux ne suffit pas à améliorer le travail des séances: mon expérience —tend plutôt à me montrer que l'amélioration des travaux des séances passe par une réflexion méthodologique qu'un jour il faudra entreprendre.

»Bref: il ne s'agit pas tant de sauver l'excellence d'une minorité de choisis (par qui, et d'après quels critères?), que de créer un espace favorable à l'échange international de qualité et à la production de projets internationaux de travail dans des domaines concrets. Et «by the way» et tout soit dit en passant, il me semble une très grave erreur que trois des membres du Comité (si je n'ai pas mal compris) soient dans un Comité de sélection des travaux. Il ne faut jamais confondre les tâches de gestion avec celles de sélection et contrôle scientifique, si on ne veut pas tomber dans des processus d'accumulation de pouvoir bien disfonctionnels (pour utiliser un qualificatif doux) ou de censure inadmissible (si on veut une expression plus sévère).

»Ce «Nouveau» (?) rumb ou direction a commencé à avoir un effet de division et de découragement parmi ceux qui croient à l'efficacité des tâches de l'ISCHE et y participent convaincus de sa valeur stimulatrice. On a pu constater de nombreuses épreuves de ce découragement au cours du dernier Colloque.

»Pour finir, je propose qu'on discute à fond la méthodologie de travail des Congrès de l'ISCHE. J'adhérerais volontiers à un groupe de travail sur cette ligne. Et j'appelle à votre connaissance technique des aspects organiques de l'ISCHE (dont vous avez fait la preuve dans plusieurs occasions) pour donner votre avis et vos conseils à ces travaux et, avant tout, à faire qu'ils puissent avoir lieu.

»Dans une autre lettre, je pourrais vous proposer un plan de travail sur la méthodologie des «Sessions» (qui ait en vue la dynamique scientifique, la réconduction des travaux et les problèmes de communication inter-culturelle des participants).»

Pere Solà

ANUNCI DE JORNADES I COL·LOQUIS

XI Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans

«**MENS SANA IN CORPORE SANO:**

ASPECTES FÍSICS DE L'EDUCACIÓ.

VISIÓ HISTÒRICA.»

Reus, del 17 al 20 d'abril de 1991

Ens posem en contacte amb tu per tal de convidar-te a participar a les XI JORNADES D'HISTÒRIA DE L'EDUCACIÓ ALS PAÏSOS CATALANS, la propera edició de les quals tindrà lloc a Reus. T'anunciem que, aquesta vegada, n'assumirà l'organització el Centre de Lectura d'aquesta ciutat, juntament amb la Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana.

Ha estat fixada la data del 17-20 d'abril de 1991 per a les XI Jornades.

Com ja deus saber, aquestes Jornades han tingut, en el decurs del seu caminar fins al present, una funció doble: per una part han afavorit o estimulat el progrés d'aquesta disciplina historiogràfica nova, la Història de l'Educació, i per l'altra han permès la trobada d'estudiosos dels diferents indrets i territoris d'expressió catalana. I alhora l'intercanvi d'aquests amb investigadors d'altres punts de la península i d'Europa. La darrera edició va tenir lloc a Ciutat de Mallorca els dies 27, 28 i 29 d'abril de 1989.

TEMÀTICA DE LES XI JORNADES:

Tema principal de les XI Jornades:

1. *Aspectes físics de l'educació: «mens sana in corpore sano». Visió històrica.*

El desenvolupament d'aquest tema comprèn facetes com:

- la importància del cos en les teories de l'educació
- el tractament de la sexualitat;
- la incidència de la medicina i de la pràctica mèdico-higienista a l'escola (colònies, cantines, etc);

—l'equilibri entre l'educació física, la intel·lectual i la moral dintre de la ciència de l'educació (models biològics, naturalisme...);

—l'educació física i els esports en l'educació, en la perspectiva de la Història.

Temes especials:

2. *Història de l'Educació i de la instrucció lligada als ateneus. Aspectes educacionals de l'ateneïsm, extensió universitària, etc.*

3. *Història educativa i escolar comarcal:*

—Baix Camp, Alt Camp, Tarragonès, etc...

—Educació i història local

—Història educativa i territori...

L'Encontre funcionarà a base de ponències i comunicacions. Seran acceptades comunicacions lliures sempre que s'inscriguin en la temàtica assenyalada, aportin novetats de caire metodològic i informatiu i s'atinguin a una metodologia històrica. Això vol dir que els treballs teòrics o analítics sobre processos, moviments o mètodes actuals no encaixen amb les bases de les XI Jornades.

La data límit per al lliurament de comunicacions serà el 31 de gener de 1990. Aquestes poden tenir una extensió màxima de 15 fulls de 30 ratlles. L'organització prega que en la mesura que els autors puguin, lliurin la seva contribució en un disquet en programa Word Perfect.

Les contribucions acceptades pel comitè científic establert amb aquest objectiu (la composició del qual us serà comunicada a la pròxima circular) seran publicades, com és costum d'aquestes Jornades.

També informarem oportunament del programa d'actes previst i de les possibilitats d'allotjament.

Podeu enviar la butlleta d'inscripció adjunta a:

Secció de Ciències de l'Educació. Centre de Lectura de Reus. Reus (Baix Camp).

Per a més informació:

Balbina García (977) 312914

Rosa Novell (977) 310738

FULL D'INSCRIPCIÓ

Nom i Cognoms.....

Adreça.....

Ciutat..... Telèfon.....

Professió.....

Presenta ponència/comunicació: sí..... no.....

En cas afirmatiu, títol de la ponència/comunicació:.....

El sotassignat es compromet, en cas de presentar comunicació acceptada i publicada a les Actes de les XI Jornades, a presentar-la personalment a Reus, llevat, és clar, de causes de força major.

Signatura:

CONGRÉS DE L'ISCHE. 1992

Títol definitiu proposat:
«EDUCACIÓ, ACTIVITATS FÍSQUES I ESPORT EN
UNA PERSPECTIVA HISTÒRICA»¹

Justificació del temari:

Aquest tema és amplíssim. La intenció dels organitzadors locals del Congrés de l'ISCHE de 1992 no és, evidentment, solapar la tasca que estan duent a terme les diverses societats nacionals i internacionals d'Història de l'esport i de les activitats físiques. Més aviat, i en col·laboració amb aquestes, volem propiciar una àmplia reflexió sobre les implicacions educacionals del fet esportiu, tan determinant en aquesta nostra civilització de darreries del segle XX.

La cultura física i l'esport poden ser considerades des de diversos angles. Es pot fer un «ús» diferent, divers, de l'activitat física humana i del seu conreu i explotació. Igualment es pot fer un «ús» diferent de la pràctica esportiva, de l'esport com a tal. En qualsevol cas, l'esport és un fet de civilització de primera magnitud. Un fet caracteritzat per una sèrie de trets o ingredients. Per començar, l'esport és una classe d'activitat física de tipus lúdic, competitiu. A més, l'esport és una activitat reglamentada i molt sovint institucionalitzada i ritualitzada. L'esport modern com a tal vehicula sovint valors com el famós «fair play», però també una competitivitat extrema i parcial i pràctiques d'anti-joc. Ara bé, se sap que, dintre del desenvolupament físic, cal considerar diversos vessants: l'educatiu, el recreatiu, el terapèutic i el competitiu.

Al Congrés de Barcelona serà considerat sobretot el primer d'aquests vessants, l'educatiu. En canvi, no seran objecte de la nostra atenció, si no en les seves implicacions formadores /de-formadores—«educatives» en el sentit més ampli del terme «educació», el vessant o àmbit competitiu (per exemple, tot el que fa referència als antics o moderns sistemes d'entrenament com a tals) ni el terapèutic (dintre del qual cal considerar, per exemple, les diferents tècniques de caràcter psicoterapèutic destinades a la modificació d'estats de la vida psíquica i vegetativa a força de procediments com la hipnosi, ioga, la bioenergètica, les danses catàrtiques, les tècniques de relaxació, etc.), ni finalment el recreatiu, representat per aspectes com les pràctiques en la natura o la dansa.

El vessant «educatiu» de l'activitat física comprèn una pluralitat de facetes, que van des de la utilització educativa de les pràctiques esportives, el desenvolupament psicomotor, les pràctiques d'expressió corporal i de *Physical Fitness*.

** El tractament de la importància d'aquests temes es farà partint d'una metodologia històrica, que utilitza fonts primeres i que fa ús intensiu i extensiu d'una consideració dinàmica i diacrònica dels fenòmens educacionals.*

Proposta ferma de dates:

La celebració del Congrés els dies 3, 4, 5 i 6 de setembre de 1992.²

Lloc:

Institut Nacional d'Educació Física a Esplugues de Llobregat, a tocar Barcelona, amb bon enllaç amb les vies d'accés a l'Aeroport del Prat de Llobregat.³

La data límit per trametre els originals (que no superaran la llargada màxima de 10 pàg.) és el 20 d'octubre de 1991.

Temari:

- 1.- L'encaix de l'esport i les activitats físiques en les teories de l'educació.⁴
- 2.- Activitats físiques i esports a l'educació formal.⁵
- 3.- El conreu de les pràctiques físico-esportives i l'educació informal i no-formal.⁶
- 4.- Pedagogia de l'esport i de l'activitat física.⁷
- 5.- Incidència educativa dels aspectes terapèutics de l'activitat física.⁸
- 6.- Les connotacions educatives dels valors socials lligades a la pràctica físico-esportiva.⁹
- 7.- L'educació i les activitats físiques a la natura.¹⁰
- 8.- Gènere i educació física i esportiva.¹¹

* S'han fet tràmits per tal d'assegurar la traducció simultània de les conferències de les sessions plenàries.

* Pel que fa a l'edició dels materials del Congrés, l'Organització assegura la publicació de les ponències encarregades i de les comunicacions acceptades pel comitè científic. Si interessés, es podria negociar la possibilitat d'editar a part les aportacions admeses i debatudes al Congrés dels Grups de Treball especial (Història de l'Educació de la primera infància, etc.).

* Es prepara alguna activitat turística (a Montserrat i Girona) i hem iniciat alguns contactes per tal de poder participar en alguns actes culturals i celebracions esportives lligats als Jocs (visita a l'Estadi Olímpic, etc.).

* Hem demanat a una Agència de Congressos pressupostos per a allotjar els Congressistes.

NOTES EXPLICATIVES

1. La raó de proposar aquest nou títol és reforçar la idea que el congrés no tracta només de l'esport tal com sol entendre's, sinó també de les activitats físiques. Amb aquest afegit, el títol seria més harmònic i quedaria més clar que la tria del tema general no és qüestió d'oportunitat (encara que no neguem pas que hem aprofitat l'oportunitat dels Jocs de 1992).

2. Serien les dates més assequibles. Els mesos de juliol i agost hem valorat que són mesos impossibles, tant per la calor a una ciutat mediterrània com Barcelona, com sobretot pel col·lapse que ocasionaran els Jocs Olímpics. En canvi, al setembre només queden les activitats esportives de les anomenades Para-Olimpiades o Jocs Paraolímpics.

3. Les Conferències plenàries, o almenys alguna d'elles, s'ha pensat també que poguessin tenir lloc al centre històric de la ciutat de Barcelona (Biblioteca de Catalunya, Pati Manning de la Diputació de Barcelona).

4. L'equilibri entre l'educació física, la intel·lectual i la moral dintre de la ciència de l'educació. El sentit de les doctrines de l'equilibri entre el cos i l'esperit.

5. L'educació física i els esports en l'educació i a l'escola (perspectiva històrica). La introducció dels esports als sistemes educatius formals. L'esport i la formació física als programes escolars i plans d'estudi. L'organització educativa, el conreu de l'activitat física i l'esport. L'expressió corporal (dansa rítmica, etc). L'esport i la sociabilitat intraescolar i interescolar.

6. Educació no formal i informal i esport: la pràctica esportiva i els fenòmens que se li associen (festes, rituals i simbolismes

esportius) com a vies d'educació no formal. Els esports i la cultura física com a creadors d'arquetipus socials, «modes», estils.

7. Història de la pedagogia de l'esport i de l'activitat física. Teoria i pràctica de l'educació físico-esportiva.

8. Educació i salut. Els moviments higienistes i l'educació. Incidència educativa dels aspectes «terapèutics» de l'activitat física. Les funcions de la gimnàstica.

9. Educació física i control social del jovent. Educació i valors esportius. Educació física i esport, nacionalisme i internacionalisme, imperialisme.

10. Activitats físiques a la natura: excursionisme, muntanyisme. Organitzacions de joves de caràcter lúdico-educatiu i esport.

11. Gènere i educació esportiva. La formació física femenina a les escoles.